

O RAPORCIE SEJMOWEJ KOMISJI POŚWIĘCONYM SAMODZIELNEJ GRUPIE „D” W MSW

U zarania funkcjonowania niezawisłej III Rzeczypospolitej powstała w polskim parlamencie komisja, której celem była ocena działalności bodaj najbardziej ponurej reżimowej instytucji w PRL. Zadanie karkołomne, biorąc pod uwagę, że struktury tego ministerstwa, a zwłaszcza tworzący je ludzie, istniały i funkcjonowały nadal.

17 sierpnia 1989 r. Sejm na członków powołał Komisję Nadzwyczajną do spraw Zbadania Działań Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. W jej skład weszło dwudziestu trzech posłów, reprezentujących wszystkie zasiadające w ówczesnej izbie siły polityczne. 18 sierpnia, komisja wyłoniła swoje prezydium, na którego czele stanął Jan Maria Rokita, krakowski poseł Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego¹. W rzeczywistości w pracach komisji uczestniczyło tylko trzynastu posłów, gdyż pozostali – głównie członkowie klubu PZPR – z różnych powodów wycofywali się z niej. Było to zresztą powodem znacznego opóźnienia jej prac. Poszczególne kluby poselskie zgłosiły trzydziestu sześciu ekspertów, do tego grona w trakcie prac dokooptowano kolejnych. Ostatecznie zespół ekspercki liczył dwadzieścia dwie osoby².

Zasadniczym celem działalności komisji, sformułowanym w poselskim wniosku, było zbadanie przedstawionych podczas konferencji w Wiedniu przez Komitet Helsiński w Polsce 93. przypadków niewyjaśnionych zgonów, co do których istniało uzasadnione domniemanie, że ich bezpośrednimi bądź pośrednimi sprawcami byli funkcjonariusze służb podległych MSW. Przedłożony Sejmowi wniosek zawierał także żądanie przyznania komisji uprawnień śledczych, wyrażających się w prawie do przesłuchiwania świadków oraz zapewnieniu nieograniczonego dostępu do archiwów i pomieszczeń organów MSW i prokuratury.

Ówczesna izba poselska nie przyznała jednak komisji takich uprawnień, nie dopuszczając tym samym do możliwości gromadzenia dowodów, które mogłyby być wykorzystane w ewentualnym postępowaniu karnym. Zeznający przed komisją świadkowie nie byli poddani rygorowi odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań. Co najistotniejsze, komisja nie mogła także ustalać zakresu odpowiedzialności poszczególnych osób za czyny noszące znamiona przestępstwa w rozumieniu prawa karnego. Członkowie komisji nie uzyskali postulowanego pełnego dostępu do dokumentów MSW. Szef resortu zgodził się jedynie na udostępnianie żądanych materiałów po przejściu długotrwałej procedury, która nie gwarantowała otrzymania wszystkich materiałów związanych z daną sprawą.

Pomimo tych trudności i ograniczeń „komisja Rokity” – przyjmując datę 12 grudnia 1981 r. za początek badanego okresu – ostatecznie przeanalizowała 122 przypadki zgonów, w tym wszystkie zgłoszone przez Komitet Helsiński oraz te, które pochodziły z nadchodzących w czasie prac komisji informacji od społeczeństwa. W kilku przypadkach komisja nie przeprowadziła stosownych badań z uwagi na toczące się równolegle postępowanie prokuratorskie. Między innymi odstąpiono od prac dotyczących zabójstw księży: Jerzego Popiełuszki, Stefana Niedzielaka i Sylwestra Zycha. Spośród zbadanych przypadków 88 uznano za zdecydowanie kwalifikujące się do wszczęcia postępowania karnego, ustalającego zakres odpowiedzialności funkcjonariuszy służb podległych MSW PRL. W trakcie prac ustalono także personalia blisko stu funkcjonariuszy MSW bezspornie podejrzanych o dokonanie poważnych przestępstw, ze zbrodnią zabójstwa włącznie.

Pomimo przekonującej argumentacji zawartej w sprawozdaniu przedłożonym Sejmowi 26 września 1991 r., organa prokuratorskie niezwykle opieszale wszczynały kolejne postępowania dochodzeniowe, zaś służby podległe MSW „brakowały” dokumentację operacyjną, nieraz skutecznie zacierając w ten sposób ślady popełnionych przestępstw.

Część IV oficjalnego *Sprawozdania Komisji Nadzwyczajnej do Zbadania Działalności Ministerstwa Spraw Wewnętrznych*, liczącego około 250 stron, poświęcono szczególnym przypadkom niewyjaśnionych zgonów księży. Chodziło tutaj o śmierć wymienionych wcześniej trzech duchownych oraz o zgony księży: Stanisława Suchowolca, Stanisława Palimąki, Antoniego Kija i Stanisława Kowalczyka.

Już we wstępie autorzy dokumentu stwierdzili, że choć siedem przypadków tajemniczej śmierci księży całkowicie mieści się w przyjętych przez komisję ramach czasowych i kryteriach, to i tak należy temu zagadnieniu nadać wymiar szczególny. Wiadomo bowiem, że komunistyczne MSW uważało duchowieństwo za grupę ludzi, których należy objąć intensywnym zainteresowaniem operacyjnym. Bez względu na to, czy dany ksiądz prezentował postawę wroga z punktu widzenia aparatu represji, czy też jawił się jedynie jako skrupulatnie realizujący swe powołanie duszpasterz, był on przez sam fakt bycia księdzem osobą rozpracowywaną operacyjnie. Z chwilą wstąpienia do seminarium duchownego przyszłemu księdzu zakładano tak zwaną teczkę ewidencji operacyjnej księdza (TEOK), interesowano się jego sprawami osobistymi i prywatnymi, podejmowano działania zmierzające do uczynienia z niego tajnego współpracownika itp. W ocenie komisji wiedza organów bezpieczeństwa PRL o osobach duchownych, czy też związanych w jakikolwiek sposób z Kościołem, była więc nieporównywalnie duża.

Kiedy w trakcie prac komisji nad przypadkami zgonów niektórych księży okazało się, że wszystkie TEOK zniszczono bądź zabrano z archiwów MSW, stało się jasne, że pełne wyjaśnienie okoliczności śmierci ks. Popiełuszki, ks. Zycha i innych będzie bardzo trudne lub wręcz niemożliwe. Stojący na czele komisji poseł Jan Rokita zwrócił się więc do ministra spraw wewnętrznych o powołanie odpowiedniej, działającej wewnątrz resortu, dochodzeniowej komórki organizacyjnej, której zadaniem byłoby ustalenie nazwisk pracowników byłego Departamentu IV MSW mogących posiadać informacje na temat działań operacyjnych prowadzonych wobec wspomnianych księży.

Skutkiem tych działań komisji był przekazany jej raport o działalności Grupy „D”, którego treść pozwalała domniemywać istnienie w Departamencie IV MSW zorganizowanej grupy przestępczej, mającej na celu podejmowanie działań przeciwko duchowieństwu katolickiemu. Raport stanowi wyodrębnioną partię Części IV *Sprawozdania* w wersji skróconej, nosi

tytuł: *Informacja o działalności komórek „D” pionu IV byłej Służby Bezpieczeństwa*. Pełną wersję dokumentu przekazano prokuratorowi generalnemu RP 14 lutego 1991 r., zaś ówczesny minister spraw wewnętrznych Henryk Majewski podjął decyzję o jego utajnieniu.

Zamieszczona w *Sprawozdaniu komisji dziesięciostronicowa Informacja o działalności komórek „D”* w zestawieniu z oryginalnym – liczącym trzydzieści pięć stron maszynopisu – raportem ukazuje rozmiar dokonanych skrótów. W dzisiejszej ocenie ówczesnego przewodniczącego komisji, piosła Jana Rokity, stan ten wynikał głównie z potrzeb redakcyjnych oraz konieczności powstrzymania się przed ujawnieniem nazwisk funkcjonariuszy, zanim sprawę rozpatrzyłby niezawisły sąd³.

19 listopada 1973 r. minister spraw wewnętrznych Stanisław Kowalczyk wydał zarządzenie organizacyjne powołujące w Departamencie IV MSW Samodzielną Grupę „D”, podlegającą bezpośrednio szefowi departamentu. Twórcą i szefem Grupy „D” był płk Konrad Straszewski, będący wówczas dyrektorem Departamentu IV, mający do dyspozycji czterech funkcjonariuszy, których zadaniem było centralne koordynowanie działań specjalnych dezintegracyjnych w Kościele. Zarządzenie ministra poprzedziło przygotowanie w połowie 1973 r. nowego regulaminu i struktury organizacyjnej powołanego do zwalczania Kościoła departamentu. 26 czerwca 1973 r. kolegium MSW zatwierdziło, a szef resortu stosownym zarządzeniem wprowadził w życie regulamin organizacyjny Departamentu IV MSW. We wstępie dokumentu precyzowano zadania, do których należało: „1) zapobieganie, rozpracowywanie, wykrywanie i zwalczanie wrogiej politycznie, ideologicznie i społecznie działalności Kościoła rzymskokatolickiego, zakonów oraz świeckich stowarzyszeń katolickich; 2) zapobieganie, wykrywanie, zwalczanie oraz ściganie inspiratorów i sprawców zagrożeń porządku i bezpieczeństwa publicznego wywołanych bezpośrednio lub pośrednio działalnością hierarchii kościelnej i kleru; 3) rozpracowanie i rozpoznanie zagranicznych politycznych kontaktów hierarchii i kleru, wykorzystanie operacyjne i polityczne wyselekcjonowanych kontaktów do działań specjalnych i dezintegracyjnych wobec kościelnych i katolickich ośrodków zagranicznych. Przecinanie takich kontaktów, które przynoszą Polsce szkodę; 4) ochrona i lojalizacja wobec PRL duchowieństwa i działaczy katolickich”⁴. Do realizacji tych zadań powołano zreformowany Departament IV, składający się z: kierownictwa, sekretariatu ogólnego, pięciu wydziałów: I – zajmującego się klerem katolickim, hierarchią oraz centralnymi i diecezjalnymi instytucjami kościelnymi; II – stowarzyszeniami katolickimi; III – Kościołami i związkami wyznaniowymi niekatolickimi; IV – analizą i informacją przeznaczonymi dla władz PZPR; V – zakonami, oraz grupy operacyjnej do zadań specjalnych dezintegracyjnych i grupy inspektorów do zadań specjalnych.

We wspomnianym regulaminie następująco określono zadania grupy operacyjnej do zadań specjalnych dezintegracyjnych, na których podstawie grupa będzie: „1) badała i uogólniała powstawanie przyczyn, rozmiarów i tendencji odśrodkowych, kontestacyjnych, dezintegracyjnych i konfliktowych w strukturach Kościoła, będących przedmiotem rozpracowania Departamentu IV i odpowiedników w terenie. Określała też prognozy odnoszące się do tendencji rozwojowych tych zjawisk. 2) Opracowywała założenia strategiczne i taktyczne działań dezintegracyjnych Departamentu IV i jego odpowiedników w terenie, badała skuteczność działań dezintegracyjnych, wypracowywała metodologię wdrożeń no-

wych koncepcji strategiczno-taktycznych w tym zakresie. 3) Koordynowała poczynaniami dezintegracyjnymi prowadzonymi przez wszystkie jednostki Departamentu IV, opracowywała uogólnienia i prognozy obrazujące się ogniw koncepcyjno-organizacyjnych Kościoła i zakonów oraz ich perspektywy rozwojowe. 4) Opracowywała koncepcje działań specjalnych w stosunku do zagranicznych instytucji centralnych Kościoła rzymskokatolickiego, zakonów i organizacji katolickich⁵.

Z treści punktów 2 i 3 wyraźnie wynika, że zadania dezintegracyjne spoczywały na wszystkich komórkach Departamentu IV oraz jego terenowych odpowiednikach, to jest wydziałach IV KW MO. Grupa operacyjna miała opracowywać strategię tych działań oraz je koordynować. Trudno się zatem oprzeć wrażeniu, że stanowiła ona strukturę nadrzędną w stosunku do pozostałych ogniw departamentu, iż w niej koncentrowały się nici wszystkich prowadzonych przez IV pion SB działań operacyjnych wobec Kościoła.

Te bezspornie ofensywne decyzje kierownictwa MSW nastąpiły w czasie rzekomego ocieplenia stosunku władz reżimowych w Polsce do Kościoła. Zapowiedziane 23 grudnia 1970 r. przez Piotra Jaroszewicza dążenie do pełnej normalizacji relacji między państwem a Kościołem spotkało się z przychylnym odzewem Episkopatu w komunikacie z 29 stycznia 1971 r. oraz w memoriale prymasa Stefana Wyszyńskiego z marca tegoż roku. W kwietniu 1971 r. doszło do pierwszego po wojnie spotkania przedstawicieli władz PRL z reprezentującym Stolicę Apostolską abp. Agostino Casarolim. W czerwcu 1972 r. na mocy decyzji Stolicy Apostolskiej uregulowano problem diecezji położonych na ziemiach zachodnich. W 1975 r., mimo braku formalnych stosunków dyplomatycznych, Watykan ustanowił abp. Luigi Poggię wysłannikiem Stolicy Apostolskiej do spraw stałych kontaktów roboczych z rządem PRL. 29 października 1977 r. kard. Stefan Wyszyński spotkał się z Edwardem Gierkiem, zaś tenże na początku grudnia tego roku został przyjęty na audiencji przez Pawła VI.

Jakże z tymi faktami politycznymi kontrastowały intensywnie prowadzone działania Departamentu IV MSW. „Za opracowanie, organizacyjne przygotowanie i wdrożenie działań dezintegracyjnych w stosunku do Kościoła rzymskokatolickiego oraz stworzenie warunków lojalizacji duchowieństwa do ustroju i państwa”⁶ kilku wysokich funkcjonariuszy tego departamentu, między innymi płk Konrad Straszewski, płk Zenon Płatek, otrzymało we wrześniu 1975 r. nagrody ministra spraw wewnętrznych.

Już wkrótce, bo po niespełna czterech latach od powołania Grupy „D”, okazało się, że pozycja Kościoła w Polsce wymaga znacznie bardziej rozbudowanej struktury dezintegracyjnej. 15 czerwca 1977 r., a więc na kilka miesięcy przed spotkaniem Gierka z prymasem i papieżem, szef resortu spraw wewnętrznych Stanisław Kowalczyk przekształcił Grupę „D” w Wydział VI Departamentu IV MSW, tworząc z czasem jego terenowe odpowiedniki, to jest sekcje IV w wydziałach IV KW MO między innymi w Częstochowie, Przemyślu, Katowicach i Krakowie oraz w szesnastu innych komendach wojewódzkich. Centralna i terenowe komórki tego pionu otrzymały liczną obsadę etatową. Dopiero po ujawnieniu sprawców zabójstwa ks. Jerzego Popiełuszki, wywodzących się z Grupy „D”, ówczesny minister spraw wewnętrznych gen. Czesław Kiszczak w listopadzie 1984 r. liczbę etatów operacyjnych w Wydziale VI zmniejszył o dwa oraz zmienił zadania tego wydziału. Na mocy tego samego zarządzenia (nr 0124/org) zmieniono strukturę Departamentu IV, wskutek czego dotychczasowy Wydział VI, czyli tak zwany „D”, stał się Wydziałem IV.

Gen. Czesław Kiszczak, dokonując wspomnianych regulacji organizacyjnych, musiał mieć zatem pełną świadomość istnienia, celów i metod działania Grupy „D” w podległym mu resorcie.

Pomnik rocznicy pogrzebu ks. Jerzego
Popiełuszki przy kościele św. Stanisława Kostki
w Warszawie 3 listopada 1984 r.
(ze zbiorów J. Żaryna)

Praca funkcjonariuszy tej struktury odbywała się z zachowaniem wszelkich reguł konspiracyjnych, bieżące zadania zlecał bezpośrednio dyrektor departamentu. W ramach obowiązującej wysokiej poufności działań dezintegracyjnych nie prowadzono żadnej dokumentacji operacyjnej⁷, zaś zgromadzone materiały niszczone niezwłocznie po wykonaniu zadania. Działania „D” były planowane, czego dowodzą zachowane dokumenty, świadczące także o bieżącym informowaniu kierownictwa resortu i przedstawicieli najwyższych władz PZPR o planach grupy i ich realizacji. Adresatami sporządzanych przez funkcjonariuszy Grupy „D” informacji i analiz byli między innymi: Edward Babiuch, Stanisław Kania – sekretarz KC PZPR odpowiedzialny za problemy wyznaniowe, Jerzy Łukaszewicz, Krystyn Dąbrowa, Andrzej Werblan, Zdzisław Żandarowski, Jerzy Kuberski – minister oświaty, Kazimierz Kąkol – kierownik Urzędu do Spraw Wyznań i wielu innych dygnitarzy PZPR. Jasne jest zatem, że raporty Grupy „D” przygotowywane były przede wszystkim dla członków ścisłego kierownictwa PZPR, mających w zakresie swoich obowiązków sprawy związane z polityką wyznaniową PRL i kształtujących stosunki z Kościołem katolickim. Niczym nie są więc uzasadnione opinie Czesława Kiszczaka, że działania Grupy „D” prowadzone były bez wiedzy przełożonych. Kiszczak, będący szefem MSW, podczas śledztwa w sprawie porwania i śmierci ks. Popiełuszki usiłował swoimi decyzjami stworzyć wrażenie, że w podległym mu resorcie działała zakonspirowana grupa przestępcza, z którą on teraz bezwzględnie się rozprawia. Przytoczona wcześniej lista adresatów raportów „D” wskazuje, że działalność tej struktury była bodaj najistotniejszym elementem kształtowania polityki władz PRL wobec instytucjonalnego Kościoła.

Ustalonymi kolejnymi szefami Grupy „D” byli: Zenon Płatek, Tadeusz Grunwald, Grzegorz Piotrowski, Wiesław Fenicki, często zastępowany przez Waldemara Pełkę, Romuald Będziak oraz ostatni – Robert Szczepański. Dowodzeniem, kontrolą i koordynacją działań specjalnych dezintegracyjnych zajmowali się bezpośrednio kolejni szefowie departamentu. W różnych okresach w Wydziale VI, a od 1984 r. w Wydziale IV Departamentu IV MSW pracowało około trzydziestu osób, w tym sekretarki i maszynistki. Jeśli uwzględni się funkcjonariuszy SB wykonujących zadania Grupy „D” w wydziałach IV komend wojewódzkich MO, to liczba ta jest znacznie większa. Poniższy wykaz nazwisk funkcjonariuszy SB działających w ramach grupy operacyjnej do zadań specjalnych dezintegracyjnych od momentu jej powstania w 1973 r. sporządzono na podstawie niejawnej wersji raportu przedłożonego przez MSW „komisji Rokity”. Obejmuje on jedynie funkcjonariuszy działających w Warszawie, Krakowie i Katowicach.

Warszawa

Konrad Straszewski
Zenon Płatek
Tadeusz Grunwald
Grzegorz Piotrowski
Wiesław Fenicki

Waldemar Pałka
Bogdan Karlicki
Romuald Będziak
Robert Szczepański
Waldemar Pełka
Piotr Grosman

Ludwik Gładych
 Bogdan Kuliński
 Hanna Borucka
 Janusz Drózdź
 Ryszard Skokowski
 Janusz Grzybowski
 Henryk Mrowiński
 Winicjusz Bucyk
 Jan Wróbel
 Waldemar Chmielewski
 Ryszard Kupisz
 Henryka Bogus-Zdunek
 Bożena Krzyżanowska
 Wiesława Czerepińska

Kraków

Zygmunt Majka
 Kazimierz Aleksanderek
 Adam Wypasek
 Tadeusz Rak
 Tadeusz Grabowski
 Barbara Borowiec
 Andrzej Lipiński
 Bogdan Kuliński (przeniesiony do Warszawy)
 Tadeusz Sułkowski
 Jerzy Gądek
 Józef Juszczyk
 Józef Czerwiński
 Tadeusz Czerwiński

Władysław Tylek
 Andrzej Szwaja
 Marian Skraba
 Marek Dybiński
 Marek Gębka
 Józef Dyśko
 Czesław Leśkiewicz

Katowice

Edmund Perek
 Tadeusz Chmielewski
 Jerzy Bojkowski
 Ryszard Suchojad
 Adam Cichopek
 Stanisław Skręt
 Jędrzej Przybylik
 Leszek Hyla
 Edward Zegarowicz
 Marek Leśniak
 Leszek Siekański
 Jerzy Paliwoda
 Andrzej Nowak
 Marek Senderowicz
 Marek Bielec
 Jerzy Zemetka
 Jerzy Birnbach
 Kazimierz Goraj
 Sobczak

Interesujące spostrzeżenia nasuwają się podczas analizy materiału dokumentacyjnego, znajdującego się w teczkach osobowych byłych funkcjonariuszy SB, wiązanych z działalnością Grupy „D”. Wydawałoby się, że członkiem takiej grupy mogła zostać jedynie osoba doskonale wykształcona, mająca dużą wiedzę i umiejętności, ale przede wszystkim cechująca się, zgodnymi z kryteriami ówczesnych władz „wysokimi walorami moralnymi i ideowymi”.

Analiza kilkunastu zbiorów dokumentów personalnych przeczy jednak takiemu uogólnieniu. Odnosi się bowiem wrażenie, że w działalności grupy uczestniczyli – przynajmniej w terenie – funkcjonariusze niewyróżniający się szczególnymi walorami zawodowymi.

Wszyscy, których tecki przejrano, podjęli służbę w SB na początku lat siedemdziesiątych, jako dwudziestokilkuletni ludzie, przeważnie po wyższych studiach lub w ich trakcie.

W dokumentacji personalnej próżno by szukać jakichkolwiek informacji potwierdzających lub tylko sugerujących uczestniczenie w akcjach Grupy „D”. Sporadycznie pojawiają się sformułowania typu: „kilkakrotnie brała udział w akcjach specjalnych Wydziału »T«⁸”; wpis ten pochodził z 1982 r. W tezcze innego funkcjonariusza jego przełożony, sporządzając opinię służbową, odnotował: „dopuszczony do realizacji zadań specjalnych o wysokim stopniu tajności”⁹. Innemu funkcjonariuszowi – byłemu jezuitcie – w opinii służbowej sporządzonej

w czerwcu 1979 r. zapisano: „samodzielny odcinek pracy operacyjnej po zagadnieniu kleru świeckiego i zakonnego z terenu województwa krakowskiego, z uwzględnieniem diecezji krakowskiej, tarnowskiej i kieleckiej, w zakresie zadań specjalnych”¹⁰.

Trudno jednoznacznie powiedzieć, w jakim stopniu te adnotacje odzwierciedlają wykonywane zadania specjalne dezintegracyjne. Niemniej to, że dotyczyły osób bezspornie związanych z Grupą „D” oraz że pojawiły się w czasie największej aktywności tej struktury, wydaje się potwierdzać ich związek ze sprawą.

Pewne zaskoczenie wywołują sporządzane przez przełożonych oceny pracy wybranych funkcjonariuszy Grupy „D”. Liczne były przypadki ocen negatywnych, wskazywania na nikome zaangażowanie w pracę operacyjną, objawiające się na przykład brakiem pozyskań źródeł informacji czy też tajnych współpracowników. Nierzadkie były sytuacje, w których wdrażano postępowanie dyscyplinarne z powodu nadużywania alkoholu. Komicznego charakteru nabral przypadek pracownika Wydziału IV KW MO w Krakowie, znajdującego się na liście funkcjonariuszy biorących udział w działaniach dezintegracyjnych, wobec którego wdrożono postępowanie dyscyplinarne za spekulacyjny handel piwem podczas tak zwanego odpustu w jednej z miejscowości województwa krakowskiego¹¹.

Zatem na podstawie dokumentów, znajdujących się w teczkach osobowych funkcjonariuszy, trudno znaleźć przekonujące uzasadnienie – mające odzwierciedlenie w wysokiej ocenie kwalifikacji – ich udziału w pracach Grupy „D”. Można zatem przypuszczać, że – zwłaszcza na szczeblu wojewódzkim – działania te były przez nich podejmowane doraźnie, w zależności od potrzeb operacyjnych, bądź też ich udział w akcjach „D” był po prostu ochotniczy. Za taką interpretacją przemawiają przykłady uczestnictwa w działaniach grupy funkcjonariuszy pionu technicznego – „T” i pionu kontroli korespondencji – „W”, jak choćby w przypadku nieudanej próby zdyskredytowania Jana Pawła II przed jego pielgrzymką do Polski w 1983 r, podjętej przez funkcjonariuszy Grupy „D” w Krakowie w lutym tego roku. Elementem tej prowokacji była próba podrzucenia, a następnie odnalezienia w toku przeprowadzonej rewizji w mieszkaniu ks. Andrzeja Bardeckiego, spreparowanych materiałów znieślawiających Ojca Świętego.

Wśród ukazanych w raporcie metod pracy Grupy Operacyjnej do Zadań Specjalnych Dezintegracyjnych wyróżnić można dwie zasadnicze sfery.

Pierwsza stanowiła zbiór działań mających – niebudzące wątpliwości – znamiona przestępstwa o charakterze kryminalnym. Obejmował on przestępstwa przeciwko zdrowiu i życiu, jak: pobicia, uprowadzenia, groźby, podstępne podawanie środków odurzających oraz przestępstwa przeciwko mieniu: uszkodzenia mienia, podpalenia, napady na mieszkania itp. Tej kategorii metod pracy operacyjnej Grupy „D” nadano status specjalny.

Biorąc pod uwagę osoby i okoliczności, nie można dziś wątpić, że zabójstwo ks. Jerzego Popiełuszki w październiku 1984 r. było dziełem funkcjonariuszy Grupy „D”. Nie jest natomiast do końca jasne, czy skrytobójcze mordy duchownych, niekryjących swego poparcia dla społecznego oporu w Polsce lat osiemdziesiątych, były rezultatem jakiegoś przyjętego wcześniej planu operacyjnego. Rozstrzygnięcie tej wątpliwości nastąpi być może po dokładnym zbadaniu archiwów byłego MSW.

Druga sfera działalności to rozmaite formy dywersji wewnątrz struktur kościelnych, określone mianem operacyjnych działań dezintegracyjnych. Jako przykłady takich działań autorzy raportu przywołują pisanie anonimów szkalujących duchownych oraz rozpowszech-

nianie takich informacji za pomocą tak zwanej propagandy szeptanej, fałszowanie materiałów pamiętnikarskich, korespondencji i notatek w celu dyskredytowania i szkalowania ich autorów oraz osób w nich występujących, wzniecanie i podsycanie antagonizmów wśród duchowieństwa, a zwłaszcza wśród hierarchii Kościoła w Polsce.

Działalność wydawnicza i publicystyczną IV Departamentu realizowano za pomocą druków ulotnych, których przykładem może być kolportowana wśród uczestników pielgrzymek na Jasną Górę ulotka zatytułowana *Samoobrona Wiary*.

Analitycy SB podejmowali także bardzo intensywne próby dyskredytowania dla celów operacyjnych postępującej także w polskim Kościele reformy soborowej. Wykorzystując istniejące wśród duchowieństwa skrajne nierzadkie postawy wobec postanowień *Vaticanum II*, próbowali inicjować lub stymulować istniejące ruchy i grupy kontestatorskie. Głównym instrumentem służącym do realizacji tego zadania było pismo „Ancora”, mające na początku lat osiemdziesiątych zasięg ogólnokrajowy. Miesięcznik, wydawany od połowy lat siedemdziesiątych do maja 1983 r., był organem Polskiego Centrum Odnowy Soborowej. Celem autorów pisma były publikacje mające dyskredytować polskich biskupów przez udowadnianie ich niechęci lub wręcz wrogości do zmian posoborowych w polskim Kościele. Jednocześnie na łamach tego periodyku nawoływano do tworzenia parafialnych grup odnowy, domagających się konsekwentnej reorganizacji instytucji kościelnych. W zamyśle twórców pisma, a był wśród nich Bogdan Karlicki, od 1980 r. zastępca naczelnika Wydziału VI Departamentu IV MSW, działania takie miały wywołać ferment wśród duchowieństwa i doprowadzić do rozdziewięków między biskupami a – jak to określano – klerem dołowym. Nie trzeba dodawać, że „Ancora” była pismem utworzonym, wydawanym i całkowicie kontrolowanym przez Służbę Bezpieczeństwa. Podobny charakter i cele miały inne pisma: „Nowa Droga” oraz „Forum Katolików”.

Wykorzystywanie zmian posoborowych było celem działań aparatu represji, zanim formalnie powstała Samodzielna Grupa „D”, tak jak same działania dezintegracyjne prowadzono, jeszcze zanim przybrały one swą zinstytucjonalizowaną formę. Przykładem tego mogą być podejmowane w 1972 r. przez funkcjonariuszy Wydziału IV KW MO w Krakowie działania, mające na celu wywieranie wpływu na przebieg i rezultaty synodu diecezjalnego, zwołanego przez ówczesnego metropolitę krakowskiego kard. Karola Wojtyłę.

Lektura raportu przedłożonego w 1991 r. sejmowej „komisji Rokity” wywołuje dzisiaj niejednokrotnie zaskoczenie rozmiarami działań specjalnych i dezintegracyjnych wobec Kościoła katolickiego w Polsce prowadzonych przez komunistyczny aparat bezpieczeństwa. Nie można jednak pominąć w jego analizie szerszego kontekstu tych poczynań. Okres funkcjonowania Grupy „D” przypada także na czas dokonywania się przełomu w powojennej historii Polski. Powołanie krakowskiego kardynała na Stolicę Piotrową, kształtowanie się jawnego i zorganizowanego ruchu opozycyjnego, „Solidarność” i stan wojenny, a wreszcie agonia PRL – to plan sytuacyjny, w który wpisały się działania Grupy „D”. Trudno w tej sytuacji przyjąć, że stanowiły one jedynie jakąś wysublimowaną i jednokierunkową formę działań operacyjnych MSW. Nie można wykluczyć, że doświadczenia dezintegracyjnych i dezinformacyjnych działań grupy „D” i prowadzących je funkcjonariuszy mogły być wykorzystane w pracy przeciwko opozycji politycznej w PRL, a zwłaszcza, że te praktyki kształtowały proces przemian zachodzących w Polsce w końcu lat osiemdziesiątych. Wiele wskazuje także na to,

że oficjalne wygaszenie w połowie lat osiemdziesiątych działalności „D” było jedynie grą pozorów, zaś ta forma działalności bezpieki była kontynuowana w innych warunkach i w innej postaci.

Trudno się także oprzeć wrażeniu, że nawet dziś, po kilkunastu latach od likwidacji SB, podejmowane są poczynania zaczerpnięte z arsenatu metod Grupy „D” i prowadzone zwłaszcza przeciwko hierarchii i duchowieństwu katolickiemu. Ukazujące się w latach dziewięćdziesiątych książki, będące jakoby pamiętnikami byłych księży, istnienie gazet i czasopism, wprost deklarujących swój głęboki antyklerykalizm motywowany rzekomą troską o dobro Kościoła i jego wiernych, pojawianie się brukowych publikacji stawiających sobie za cel skompromitowanie biskupów, a nawet papieża, nieodparcie nasuwają skojarzenia z tego typu „dziełami” rozpowszechnianymi w czasach PRL. Współczesnym przykładem może być pojawienie się na łamach jednego z takich pism publikacji godzącej w dobre imię Jana Pawła II i próbującej jednocześnie przy tej okazji zdyskredytować Instytut Pamięci Narodowej¹².

Rzecz ciekawa, że umieszczone pod teksem inicjały współautorów są zaskakująco zbieżne z inicjałami niektórych funkcjonariuszy grupy „D”.

Wynika z tego, że jedynym skutecznym środkiem neutralizowania społecznego oddziaływania takich praktyk jest pełna, obiektywna, choć nieraz trudna, oparta na materialnym źródłowym prawdą o faktach i ludziach.

¹ Członkami Komisji byli: Szczepan Balicki (PAX), Maciej Bednarkiewicz (OKP), Aniela Bukata (ZSL), Włodzimierz Cimoszewicz (PZPR), Stanisław Gabrielski (PZPR), Marian Janicki (PZPR), Marian Kędziński (ZSL), Piotr Kołodziejczyk (PZPR), Krzysztof Komornicki (PZPR), Andrzej Konopka (SD), Tadeusz Kowalczyk (OKP), Edmund Krasowski (OKP), Jan Lityński (OKP), Edward Müller (OKP), Jan Rokita (OKP), Wojciech Solarewicz (OKP), Jan Seroczyński (PZPR), Józef Starczynowski (KS), Janusz Szymański (PZPR), Ryszard Wojciechowski, (PZPR), Jerzy Wuttke (OKP), Ryszard Zieliński (UCHs), Jan Żukowski (ZSL).

² Ostatecznie zespół ekspertów ukształtował się w składzie (kolejność według ilości przedstawionych ekspertyz): Andrzej Zalewski, Wojciech Krajewski, Bolesław Kowalczyk, Jacek Taylor, Andrzej Buczkowski, Grażyna Stecka, Grzegorz Zuchowicz, Krzysztof Bachmiński, Andrzej Grabiński, Kazimierz Łojewski, Lech Falandysz, Alicja Grześkowiak, Piotr Janiszewski, Jerzy Jasiński, Tadeusz Majewski, Stanisław Mikuli, Jerzy Nauman, Maria Pałubińska, Wojciech Przeździek, Genowefa Rejman, Andrzej Rozmarynowicz, Jacek Trela.

³ Rozmowa autora z J.M. Rokitą, 12 IX 2002 r.

⁴ Zarządzenie ministra spraw wewnętrznych z 26 VI 1973 r. w sprawie regulaminu organizacyjnego Departamentu IV MSW, AMSW sygn. 17/IX/78/14, cyt. za: H. Dominiczak, *Organy bezpieczeństwa PRL w walce z Kościołem katolickim 1944–1990*, Warszawa 2000, s. 394.

⁵ *Ibidem*, s. 396.

⁶ Notatka w sprawie nagród XXXI rocznicy SB i MO, AMSW sygn. 17/IX/77; *ibidem*, s. 409.

⁷ Wiedza na temat działalności Wydziału VI pochodzi z wypowiedzi jej funkcjonariuszy i innych świadków, wykorzystanych i zaznaczonych w postaci przypisów w przedłożonym „komisji Rokity” raporcie MSW.

⁸ IPN OBUiAD w Krakowie, IPNkr 059/593.

⁹ *Ibidem*, IPNkr 059/632.

¹⁰ *Ibidem*, IPNkr 059/759.

¹¹ *Ibidem*, IPNkr 059/411.

¹² „Fakty i mity” nr 36 i 37, 6–12, 19 IX 2002 r.

INFORMACJA

o działalności komórek „D”

pionu IV

byłej Służby Bezpieczeństwa

Warszawa, 1991.02

I. POWSTANIE KOMÓREK „D” W CENTRALI ORAZ W TERENIE

Działania dezintegracyjne prowadzone były od chwili powstania Służby Bezpieczeństwa, początkowo jednak w niewielkim tylko zakresie oraz w sposób nieorganizowany. Dopiero w latach 60-tych, gdy jednym z Wiceministrów był Franciszek Szlachcic, a Wicedyrektorem Departamentu IV MSW Józefa Siemaszkiewicz, powstała koncepcja zinstytucjonalizowania działań tego typu¹.

Po utworzeniu – Zarządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych (Władysława Wichy) nr 0105/62 z dnia 9 czerwca 1962 roku – Departamentu IV w niektórych dokumentach znajdują się wzmianki o potrzebie prowadzenia działań dezintegracyjnych².

Pod koniec lat 60-tych w ramach prowadzonych szkoleń zaczęto przywiązywać coraz większą wagę do działań dezintegracyjnych, przyznając im priorytet wśród innych metod pracy operacyjnej stosowanych przez pion IV Służby Bezpieczeństwa³.

Działania dezintegracyjne wykorzystywały w swej pracy wszystkie Wydziały Departamentu IV, każdy w ramach swojego zakresu zainteresowań.

Zarządzeniem organizacyjnym Ministra Spraw Wewnętrznych (Stanisława Kowalczyka) nr 092/Org z dnia 19 listopada 1973 roku w Departamencie IV powstała Samodzielna Grupa „D” w 5-osobowym składzie. Aktualnie trwają działania mające na celu odnalezienie materiałów zawierających uzasadnienie powołania takiej grupy.

Z wypowiedzi byłych pracowników Departamentu IV wynika, że Samodzielna Grupa „D” podlegała bezpośrednio Dyrektorowi Departamentu. Jej zadaniem było koordynowanie i organizowanie działań „D” na szczeblu centralnym. Organizatorem i osobą nadzorującą w początkowym okresie działania dezintegracyjne był Dyrektor Departamentu IV Konrad Straszewski, który w jednym z dokumentów stwierdził potrzebę zwiększenia liczby etatów w Departamencie z uwagi na konieczność wyodrębnienia specjalnych grup do wypracowania konkretnych przedsięwzięć operacyjnych⁴.

Ze względu na rozszerzenie działalności dezintegracyjnej – Zarządzeniem organizacyjnym Ministra Spraw Wewnętrznych (Stanisława Kowalczyka) nr 029/Org z dnia 15 czerwca 1977 roku – przekształcono Samodzielną Grupę „D” w Wydział VI Departamentu IV z 12. stanowiskami etatowymi. W miarę upływu czasu i wzrostem liczby działań dezintegracyjnych tworzone odpowiedniki Wydziału VI w niektórych województwach. Już w 1977 roku Dyrektor Departamentu IV K. Straszewski wnosił o zwiększenie dla 20 województw etatów w Wydziałach IV z uwagi „na potrzebę podjęcia na szerszą skalę aktywnych i kompleksowych przedsięwzięć specjalnych mających na celu ograniczenie i likwidację politycznie negatywnych działań kleru w duszpasterstwie akademickim oraz rozwijającym się ruchu oazowym”⁵.

W efekcie w marcu 1980 roku działalnością „D” poza centralą zajmowano się w różnych województwach, w tym na pewno w Częstochowie, Katowicach, Lesznie, Opolu, Ostrołęce, Przemyślu, Płocku, Rzeszowie, Wałbrzychu⁶ oraz Krakowie.

Wraz ze wzrostem zadań nakładanych na Wydział IV, zajmujący się opracowywaniem działań specjalnych, nastąpiło powiększenie tego Wydziału o stanowisko Zastępcy Naczelnika. Miało się to przyczynić do rozszerzenia działań koordynacyjnych i kontrolnych dotyczących działań „D” prowadzonych przez pozostałe komórki Departamentu IV MSW. Taki stan etatowy utrzymał się do 1984 roku, kiedy to – Zarządzeniem organizacyjnym Ministra Spraw Wewnętrznych (Czesława Kiszczaka) nr 0124/Org z dnia 30 listopada 1984 roku – zmniejszono liczbę etatów operacyjnych w Wydziale VI o 2 stanowiska. Powyższe Zarządzenie wyłączało także ze struktury Departamentu Wydziały VII, VIII, IX – tzw. „wydziały rolne”. Równocześnie nastąpiła zmiana numeracji wydziałów. Dotychczasowy Wydział VI otrzymał nr IV i zmieniono zadania postawione przed tym Wydziałem⁷.

Zmiany organizacyjne pionu IV wiązały się ze sprawą zabójstwa ks. J. Popiełuszki. Na podstawie rozmów z byłymi pracownikami Departamentu IV MSW można wnosić, że zmiany te miały na celu „ZAMAZANIE” poprzedniej struktury i utrudnienie ewentualnych badań działalności tego pionu.

Działania dezintegracyjne prowadzono z zachowaniem szczególnej konspiracji z uwagi na ich charakter⁸. Zasadą pracy w Wydziale było realizowanie zadań doraźnych zleczanych **bezpośrednio** przez Dyrektora, a dotyczących opozycji i Kościoła. Sprawy operacyjne realizowano nie prowadząc dokumentacji przewidzianej stosownymi przepisami, obowiązującymi w resorcie spraw wewnętrznych, choć miał być opracowany odrębny system dokumentacji operacyjnej niezbędnej dla Grupy „D”, później Wydziału VI⁹. Po realizacji zadania zebranych materiałów nie archiwizowano lecz ulegały one zniszczeniu¹⁰.

Jak stwierdzono, kierownictwo MSW było informowane o planach działań dezintegracyjnych oraz przebiegu takich działań. Taki stan rzeczy potwierdza fakt umieszczenia na rozdzielniku do „Kierunkowego planu pracy polityczno-operacyjnej Departamentu IV MSW na lata 1974–75” nazwiska Wiceministra B. Stachury. Plan ów zatwierdził ówczesny Dyrektor Departamentu IV Z. Goroński, a plany poszczególnych Wydziałów Zastępca Dyrektora Departamentu IV K. Straszewski. Natomiast „Informację dot. niektórych aspektów społeczno-politycznych i organizacyjnych 267 pieszej pielgrzymki z Warszawy do Częstochowy” otrzymali: E. Babiuch, S. Kania, S. Kowalczyk, J. Łukasiewicz, A. Werblan, Z. Żandarowski, A. Karkoszka, T. Palimąka, K. Dąbrowa, J. Muszyński, J. Maciszewski, Z. Andruszkiewicz, K. Rokoszewski, S. Kaliski, J. Kuberski, K. Kąkol, A. Muszyński, M. Janicki, B. Stachura, A. Krzysztoporski, H. Wojciechowski. Ponadto do Ministra Spraw Wewnętrznych S. Kowalczyka i Wiceministra B. Stachury skierowano załącznik pt. „Działania Departamentu IV dotyczące operacyjnego zabezpieczenia 267 pieszej pielgrzymki z Warszawy do Częstochowy”.

II. SKŁAD OSOBOWY SAMODZIELNEJ GRUPY „D” I WYDZIAŁU VI (1973–1984)

Na podstawie dotychczasowych badań ustalono, że w Samodzielnej Grupie „D”, a później Wydziale VI pracowało w różnych okresach czasu 28 osób, w tym 2 sekretarki i maszynistki.

Pierwszym ustalonym kierownikiem Grupy „D” był Zenon Płatek. Kolejnym kierownikiem został Tadeusz Grunwald, pełniący obowiązki Naczelnika do sierpnia 1982 roku. Jego następcą został Grzegorz Piotrowski, który pracował na tym stanowisku do lutego 1983 roku. Zastąpił go Wiesław Fenicki, lecz z uwagi na stan zdrowia zastępował go często Waldemar

Pełka, mimo że formalnym Zastępcą był Bogdan Karlicki. W dniu 10 maja 1984 roku Naczelnikiem został mianowany Romuald Będziak. Ostatnim Naczelnikiem był Robert Szczepański.

W tym też okresie nastąpiła zmiana numeracji wydziału i prawdopodobnie wykonywanych zadań.

Pozostałymi pracownikami Wydziału VI przez różne okresy byli:

– Bogdan Karlicki – od lipca 1980 roku Z-ca Naczelnika. Poprzednio pełnił obowiązki Z-cy Naczelnika Wydziału I, gdzie był odpowiedzialny za prowadzenie działań dezintegracyjnych realizowanych przez ten Wydział¹¹. Od połowy lat 70-tych rozpoczął prace nad wydawaniem pisma o nazwie „ANCORA”, które redagowane było pod ścisłą kontrolą Departamentu IV. Pismo to wydawane było do maja 1983 roku. Osobami współpracującymi przy wydawaniu „Ancory” byli: Zbigniew Miściorak i Emil Stafiej¹²;

– Waldemar Pełka – jeden z najdłużej zajmujących się dezintegracją pracowników Departamentu IV (od października 1976 roku). W swojej pracy zajmował się m.in. wydawaniem pisma „Samoobrona Wiary”. Na zlecenie Dyrektora Z. Płatka prowadził działania specjalne wobec ks. Jankowskiego w Gdańsku¹³ oraz brał udział w porwaniu Janusza Krupskiego¹⁴;

– Piotr Grosman, wraz z Ludwikiem Głądychem, zajmował się wydawaniem pisma „NOWA DROGA”. Nadzorował z ramienia Departamentu działalność dezintegracyjną na terenie województw: katowickiego, częstochowskiego oraz bielskiego. Należy sądzić, iż było to związane z drukowaniem w Ustroniu Polanie pisma kontrolowanego przez Wydział IV KW MO w Katowicach;

– Bohdan Kuliński^[15] – do września 1977 roku pracownik Wydziału IV KW MO w Krakowie, który był tam oceniany jako pracownik niezrównoważony, dyspozycyjny, zdolny do wykonania każdego zadania. Do Departamentu został przeniesiony z dniem 1 listopada 1977 roku na wniosek K. Straszewskiego. Pracując w Wydziale VI, zajmował się problemami związanymi z pielgrzymkami i ruchem oazowym. Do jego zadań należało wyselekcjonowanie odpowiednich wiekowo i dyspozycyjnych pracowników Wydziałów IV Komend Wojewódzkich szkół resortowych, którzy po przeszkoleniu w Wydziale VI Departamentu IV prowadzili pod jego kierownictwem działania specjalne w czasie trwania pielgrzymek¹⁶. W sierpniu 1982 roku był w składzie przestępczej grupy dokonującej pobic i zniszczeń na terenie Częstochowy w czasie wejścia pielgrzymki do miasta¹⁷. Kierował rozpracowaniem oraz porwaniem w dniu 21 stycznia 1983 roku Janusza Krupskiego¹⁸;

– Hanna Borucka – pierwsze kontakty z Wydziałem nawiązała w 1980 roku, kiedy to brała udział w działaniach specjalnych organizowanych przez ten wydział podczas trwania pielgrzymki pieszej do Częstochowy. Także w latach 1981–82 H. Borucka brała udział w tego rodzaju działaniach. W listopadzie 1981 roku została przeniesiona do pracy w Wydziale VI Departamentu IV, gdzie aktywnie uczestniczyła w rozpracowaniu opozycyjnego pisma „Spotkania”. W tym czasie była na etacie niejawnym. W Wydziale I pracowała do końca lipca 1984 roku¹⁹;

– Janusz Drózdź – prace rozpoczął w 1978 roku po przeniesieniu z Częstochowy. W Wydziale VI pracował do 1982 roku, kiedy to został Z-cą Naczelnika Wydziału I. Organizował i kierował działaniami specjalnymi prowadzonymi w czasie trwania pielgrzymek pieszych. W sierpniu 1982 roku z polecenia Dyrektora Z. Płatka zorganizował grupę przestępczą dokonującą pobic i zniszczeń. W skład tej grupy wchodził pracownicy Wydziału VI: Bohdan Kuliński i Ryszard Skokowski oraz pracownicy niektórych Wydziałów IV Komend Wojewódzkich. J. Drózdź nadzorował także realizację działań operacyjno-technicznych w kilku obiektach należących do naczelnich instytucji kościelnych²⁰;

– Ryszard Skokowski – pierwszy kontakt z Wydziałem VI nawiązał w 1979 roku, kiedy będąc pracownikiem Wydziału IV KW MO we Włocławku brał udział w pielgrzymce pieszej

do Częstochowy. Za realizację zleconych zadań został wyróżniony nagrodą pieniężną²¹. W tym też roku w raz z m.in. nieustaloną pracownicą Wydziału IV KW MO w Rzeszowie i Bohdanem Kulińskim prowadził na terenie województwa nowosądeckiego działania zmierzające do dyskredytacji ks. Blachnickiego oraz tworzącego się ruchu oazowego²². Na wniosek Naczelnika Wydziału VI Departamentu IV Grzegorza Piotrowskiego z dniem 1 grudnia 1982 roku został inspektorem tego Wydziału. Do jego zadań należało rozpracowywanie kontaktów Kościoła rzymskokatolickiego z masonerią. Zadania realizowane przez R. Skokowskiego zostały poszerzone o inne działania specjalne, a w tym udział w porwaniu J. Krupskiego²³;

– Janusz Grzybowski – pracownik Wydziału VI od 1978 roku, który organizował wydawanie pisma „Forum Katolików”, drukowanego w drukarni MSW przy ulicy Miłobędzkiej w Warszawie. Nadzorował działalność „D” prowadzoną przez Wydział IV KW MO w Gdańsku. Na polecenie Z. Płatka działaniami specjalnymi wobec ks. Jankowskiego kierował Waldemar Pełka²⁴;

– Henryk Mrowiński – jeden z pierwszych pracowników Samodzielnej Grupy „D”. Problematyką dezintegracji zajmował się od 1 stycznia 1975 roku do maja 1978 roku, kiedy to odszedł z Wydziału VI.

Ponadto w Grupie „D” lub Wydziale VI pracowali:

- Winicjusz Bucyk,
- Jan Wróbel,
- Waldemar Chmielewski,
- Ryszard Kupisz,
- Henryka Bogus-Zdunek – rysowała plakaty ośmieszające ks. Sadłowskiego ze Zbroszy Dużej i przepisywała artykuły do „Ancory”,
- Bożena Krzyżewska – przepisywała artykuły do „Ancory”,
- Wiesława Czerepińska,
- Beata Marszczek-Czeszak – sekretarka,
- Adam Barański,
- Jarosław Wilczyński – miał zakłócenia funkcji psychicznych.

III. KOMÓRKI „D” W TERENIE

1. KRAKÓW

Intensywne działania dezintegracyjne prowadził także Wydział IV KW MO w Krakowie. Działaniami tymi na przełomie lat 70-tych i 80-tych kierował Zastępca Naczelnika tego Wydziału Zygmunt Majka²⁵. Szczególnym zainteresowaniem tego Wydziału objęci byli ks. Kardynał Karol Wojtyła oraz ks. ks. Bardecki, Jancarz, Chojnacki.

Księdzem Andrzejem Bardeckim zainteresowano się z uwagi na wieloletnią i bliską znajomość z ks. Kardynałem Karolem Wojtyłą i jego pracą w redakcji „Tygodnika Powszechnego”.

Wobec ks. Chojnackiego działania operacyjne i specjalne prowadzili: Adam Wypasek, Tadeusz Rak i Tadeusz Grabowski²⁶. Jak ustalono w ramach prowadzonych działań pracownicy Wydziału IV między innymi telefonicznie przekazywali pogróżki mające na celu wzbudzenie strachu oraz obaw o własne życie u ks. Chojnackiego.

Działalność dezintegracyjną na terenie województwa krakowskiego w latach 1973–1984 zajmowali się następujący pracownicy Wydziału IV KW MO w Krakowie:

– Kazimierz Aleksanderek – działalnością tą zajmował się już do końca lat 70-tych. Prowadził i nadzorował te działania jako pracownik, a następnie jako Kierownik Sekcji. Zakończył działalność w tej dziedzinie będąc Zastępcą Naczelnika Wydziału. W toku realizacji

czynności wobec ks. Jancarza zlecił Wydziałowi „T” dokonanie rozeznania możliwości zainstalowania podstuchu pokojowego w kościele administrowanym przez tego księdza. W ciągu swojej pracy wielokrotnie uczestniczył w naradach przygotowujących szeroko pojmowane działania dezintegracyjne, aktywnie uczestnicząc w rozpracowywaniu ks. Bardeckiego;

– Barbara Borowiec – była pracownica Wydziału „W”. Brała udział w działaniach podczas przygotowań do realizacji napadu na mieszkanie ks. Bardeckiego. Była bezpośrednim świadkiem rozbicia samochodu służbowego przez Grzegorza Piotrowskiego w dniu 2 lutego 1983 roku;

– Barbara Szydłowska – jeden z najaktywniejszych pracowników Wydziału zajmujących się działaniami typu „D”. W ramach dezintegracji Kościoła rzymskokatolickiego uczestniczyła w przygotowaniu jak też w realizacji napadu na mieszkanie ks. Bardeckiego. Zajmowała się także ks. Chojnackim oraz innymi dostojnikami kościelnymi na terenie Krakowa;

– Andrzej Lipiński – brał czynny udział w pielgrzymkach krakowskich do Częstochowy i był bliskim współpracownikiem Bohdana Kulińskiego. Prawdopodobnie był uczestnikiem działań realizowanych przez nieustaloną grupę specjalną²⁷;

– Bohdan Kuliński – pracownik tego Wydziału do sierpnia 1977 roku (por. wyżej);

– Tadeusz Sułkowski – realizując zadania dezintegracyjne napisał na podstawie „Monachomachii” wiersz ośmieszający kler. Pisał też listy do Episkopatu i Kurii, mające podsycać konflikty w środowisku duchowieństwa²⁸;

– Jerzy Gądek – w ramach działań „D” brał udział w pielgrzymkach do Częstochowy w latach 1983–1985²⁹.

Działalnością dezintegracyjną środowiska Kościoła rzymskokatolickiego zajmowali się także:

- Józef Juszczyk,
- Józef Czerwiński,
- Tadeusz Czerwiński,
- Władysław Tylek,
- Andrzej Szwaja,
- Marian Skraba,
- Adam Wypasek,
- Marek Dybiński,
- Marek Gębka,
- Tadeusz Rak,
- Józef Dysko,
- Czesław Leśkiewicz,
- Tadeusz Grabowski.

Aktualnie istnieją duże możliwości rozszerzenia informacji o działaniach „D” na terenie Krakowa poprzez wielokierunkowe rozmowy z byłymi pracownikami Wydziału IV: M. Patrzalkiem, T. Sułkowskim, E. Markowską-Ślimak, B. Borowiec oraz innymi osobami.

2. KATOWICE

W związku z przekształceniem z dniem 15 czerwca 1977 roku Samodzielnej Grupy „D” w Wydział VI Departamentu IV MSW w 1978 roku w Wydziale IV KW MO w Katowicach powstał jego odpowiednik czyli Sekcja. Zajmowała się ona operacyjnym zabezpieczeniem i rozpracowaniem kleru diecezjalnego, zakonnego, działaczy katolickich i świeckich, środowiska młodzieży akademickiej skupionej w Duszpasterstwie Akademickim i ruchu oazowym.

Nadzorującym sekcję VI od początku jej istnienia w zakresie rozpracowywania ogniw dyspozycyjnych Kurii i Duszpasterstwa Akademickiego był Zastępca Naczelnika Wydziału IV

Edmund Perek, który ponadto odpowiedzialny był za realizację działań specjalnych i współdziałania w zakresie pracy operacyjnej z MO i innymi Wydziałami Służby Bezpieczeństwa oraz Departamentem IV MSW³⁰.

Z uwagi na zniszczenie większości dokumentów operacyjnych byłego Wydziału IV do tej pory nie zdołano ustalić składu osobowego komórki "D" w pierwszych latach jej istnienia. W 1983 roku Sekcja VI liczyła 6 osób. Kierownikiem był Tadeusz Chmielewski, a pracownikami: L. Siekański, J. Paliwoda, J. Bojkowski, S. Skręt oraz Sobczak³¹.

Z dotychczas niepotwierdzonych ustaleń operacyjnych wynika, że na początku kwietnia 1980 roku na bazie Sekcji VI Wydziału IV powstała nieformalna grupa specjalna pod dowództwem Edmunda Perka, która przeznaczona była do prowadzenia działań dezintegracyjnych i specjalnych ukierunkowanych przeciwko klerowi rzymskokatolickiemu i katolickiej opozycji na terenie województwa katowickiego. W skład grupy wchodził m.in. T. Chmielewski, J. Bojkowski oraz J. Przybylik³².

Z uwagi na przyjęcie założenia o wzrastającym zagrożeniu ze strony opozycji katolickiej grupa została rozbudowana, a w jej skład weszli starannie wyselekcjonowani pracownicy różnych wydziałów Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej KW MO w Katowicach³³.

Rozkazem nr 03/82 z dnia 12 maja 1982 roku Komendanta Wojewódzkiego MO płk. Jerzego Gruby została powołana na szczeblu Komendy Wojewódzkiej Grupa Operacyjno-Interwencyjna, której trzon stanowiły osoby wchodzące w skład wspomnianej nieformalnej grupy specjalnej Wydziału IV. Organizatorem tej grupy był Edmund Perek, któremu pomagał Edward Wasiński, Zastępca Naczelnika Wydziału Kryminalnego KW MO w Katowicach.

Zarządzeniem Komendanta Wojewódzkiego MO (gen. brygady J. Gruby) nr 0107/82 z dnia 8 listopada 1982 roku powołano Nieetatową Kompanię Operacyjno-Interwencyjną w składzie 118 funkcjonariuszy z różnych Wydziałów Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej. Dowódcą Kompanii został Edmund Perek, a jego zastępcą Edward Wasiński.

Głównymi zadaniami tej Kompanii było prowadzenie rozpoznania operacyjnego w rejonach zagrożonych i rozwijanie w nich działań neutralizujących, dezinformacyjnych i dezorganizujących skierowanych w szczególności wobec inspiratorów i organizatorów uroczystości kościelnych, strajków w zakładach pracy i innych działań niezgodnych z prawem. W ramach Nieetatowej Kompanii prowadzone były przez nieformalną grupę specjalną działania o charakterze specjalnym. Szef grupy E. Perek osobiście informował każdego z jej członków o czasie i miejscu spotkania, na którym przekazywał stosowne zadania. Z uwagi na fakt, że była to grupa nieformalna i głęboko zakonspirowana, pracownicy jej realizowali zadania o charakterze specjalnym najczęściej po godzinach pracy o różnych porach dnia, a także często w niedzielę i święta. Nie była też prowadzona żadna dokumentacja dotycząca działań tej grupy w postaci planów przedsięwzięć operacyjnych czy sprawozdań z ich realizacji.

Od dnia 21 maja 1983 roku członkowie nieformalnej grupy specjalnej weszli w skład – powołanego Zarządzeniem nr 032/83 przez Zastępcę Komendanta Wojewódzkiego do spraw Służby Bezpieczeństwa płk. Z. Baranowskiego – Nieetatowego Batalionu Operacyjno-Interwencyjnego przy KW MO. Batalion wykonywał działania o charakterze specjalnym na odcinku zwalczania bądź neutralizacji działalności „Solidarności” oraz w stosunku do koncepcyjnych i decyzyjnych ogniw Kurii Katowickiej. Dowódcą ponownie zostaje Edmund Perek, a zastępcą do spraw organizacyjno-dokumentacyjnych starszy inspektor Sekcji VI Wydziału Jerzy Bojkowski.

Od 1980 roku w skład nieformalnej grupy specjalnej E. Perka weszli między innymi niżej wymienieni pracownicy Służby Bezpieczeństwa:

– Jerzy Bojkowski – w Służbie Bezpieczeństwa od 1978 roku w Wydziale. Od marca 1980 roku w Sekcji VI zajmuje się prowadzeniem działań dezintegracyjnych w stosunku do kleru rzymskokatolickiego. Od tego roku wchodzi w skład 3-osobowej grupy specjalnej podległej tylko E. Perkowi. W 1982 roku wszedł w skład zespołu analitycznego mającego koordynować zadania operacyjne pionu SB w zakresie rozpracowywania i likwidacji ugrupowań „antysocjalistycznych”. Za zasługi w działaniach przeciwko opozycji politycznej był wielokrotnie nagradzany przez Kierownictwo KW MO oraz Ministra Spraw Wewnętrznych. W dniu 6 kwietnia 1985 roku w wyniku postrzelenia się z pistoletu maszynowego wzór P-63, tzw. „raka”, będącego na jego stanie, poniósł śmierć. Zabezpieczono przy nim także nielegalnie posiadany sprawni technicznie pistolet typu „DREYSE” produkcji niemieckiej, kaliber 7,65 mm z 6 sztukami amunicji produkcji czechosłowackiej³⁴;

– Ryszard Suchojad – od 1976 roku pracuje w Wydziale „W” jako kontroler do zadań specjalnych. Po wejściu w skład grupy Wydziału IV jego głównym zadaniem jest przeglądanie korespondencji osób wskazanych przez E. Perka. Zajmował się także powielaniem ulotek i innych dokumentów dotyczących kleru rzymskokatolickiego oraz wysyłaniem ich bez pośrednictwa poczty³⁵;

– Adam Cichopek – od 1 grudnia 1981 roku awansowany na stanowisko Kierownika Sekcji VI Wydziału IV. W zakres jego obowiązków wchodziło prowadzenie działań o charakterze specjalnym, w których osobiście brał czynny udział wykazując dużo inicjatywy i inwencji. W okresie gdy był kierownikiem Sekcji VI przyczynił się do usunięcia od pełnienia obowiązków diecezjalnego duszpasterza akademickiego. Za odmowę wykonania zleconych zadań o charakterze specjalnym został przez E. Perka wyłączony z grupy specjalnej. Od 18 maja 1983 roku awansowany na stanowisko Zastępcy Szefa ds. Służby Bezpieczeństwa RUSW w Chrzanowie³⁶;

– Stanisław Skręt – w dniu 1 lutego 1982 roku przeniesiony z plutonu specjalnego ZOMO do Wydziału IV KW MO w Katowicach celem wzmocnienia grupy specjalnej. Od połowy 1982 roku pracuje na stanowisku młodszego inspektora tego wydziału. Brał czynny udział w działaniach o charakterze specjalnym wykazując się aktywnością, zdecydowaniem i odwagą. Dnia 30 sierpnia 1982 roku rozkazem o przedwczesnym zatarciu nagany został wyróżniony przez Naczelnika Wydziału IV J. Bir[n]bacha za uzyskanie wybitnych osiągnięć w działaniach specjalnych podejmowanych przez Grupę Operacyjno-Interwencyjną, polegających między innymi [na] przeciwdziałaniu próbom wykorzystania dla celów pozareligijnych uroczystości kościelnych z okazji Bożego Ciała i odpustu w Dąbrowie Górniczej³⁷;

– Jędrzej Przybylik – pracownik Sekcji III Wydziału IV Służby Bezpieczeństwa od sierpnia 1976 roku. W okresie od 1 do 15 sierpnia 1979 roku brał czynny udział w działaniach operacyjnych związanych z pielgrzymką warszawską, za co – na wniosek Dyrektora Departamentu IV MSW K. Straszewskiego – został nagrodzony przez Wiceministra Spraw Wewnętrznych B. Stachurę. Od chwili utworzenia grupy specjalnej był jedną z bardziej zaufanych osób E. Perka, wykonując zadania o charakterze specjalnym zakonspirowane nawet przed innymi członkami grupy³⁸. Równocześnie aktywnie uczestniczył w działaniach Batalionu Operacyjno-Interwencyjnego. W uznaniu ofiarności w realizacji zadań od dnia 1 grudnia 1983 roku mianowany został Kierownikiem Sekcji V Wydziału IV³⁹;

– Leszek Hyla – jako absolwent WSO MSW w Legionowie od dnia 1 kwietnia 1981 roku pracował na stanowisku starszego inspektora Sekcji V Wydziału III. W tym samym roku wszedł w skład grupy specjalnej dowodzonej przez E. Perka. Był wielokrotnie wyróżniany za zaangażowanie i rzetelną realizację zadań specjalnych. Swoimi działaniami doprowadził do neutralizacji działalności prowadzonej przez figurantów spraw operacyjnych⁴⁰;

– Edward Zegarowicz – od 1981 roku do 1984 roku pracuje w Wydziale V, a od 1984 roku do 1987 roku w Wydziale II. Mimo tego zostaje włączony do grupy specjalnej E. Perka wykazując się w jej działaniach odwagą i zaangażowaniem. Za aktywne uczestniczenie w działaniach o charakterze specjalnym na wniosek E. Perka otrzymał talon na samochód osobowy marki FIAT 126p. Uczestniczył w czerwcu 1983 roku w pobiciu nieznanymi działaczami „Solidarności”, zatrzymanych w czasie wizyty Papieża na Górze św. Anny. Był jednym z prowadzących incydent przed kościołem św. Piotra i Pawła w Gliwicach w 1984 roku, w trakcie którego pobito kilka osób. Był ulubieńcem E. Perka za odwagę w działaniach⁴¹;

– Marek Leśniak – jako pracownik Wydziału III w 1981 roku wszedł w skład grupy specjalnej. Wykazywał się aktywnością, zaangażowaniem i odwagą w prowadzonych bezpośrednio działaniach specjalnych na terenie województwa katowickiego. Wyróżniony za szczególne osiągnięcia przy realizacji nałożonych zadań związanych z zabezpieczeniem pobytu Jana Pawła II w Krakowie w 1987 roku. W grupie specjalnej pełnił rolę kierowcy⁴²;

– Leszek Siekański – od 1 grudnia 1978 roku pracownik grupy operacyjnej Wydziału IV w Tychach. W latach 1981–1983 pracownik Sekcji V Wydziału, a następnie Sekcji VI. Aktywnie działał w grupie dowodzonej przez E. Perka wykazując wiele inicjatywy i własnej inicjatywy oraz odwagi⁴³;

– Jerzy Paliwoda – od 7 grudnia 1978 roku pracuje jako inspektor grupy operacyjnej Wydziału IV w Bytomiu, a następnie w Sekcji VI Wydziału IV KW MO w Katowicach, zabezpieczając operacyjnie zagadnienie duszpasterstwa akademickiego. Wielokrotnie wyróżniany za osiągane wyniki w pracy, w której wykazał się „bezwzględną ideowością i zaangażowaniem przy realizacji zleconych zadań”. Od 16 sierpnia 1983 roku zostaje kierownikiem Sekcji III Wydziału III-1, w której nadal odpowiedzialny jest za organizację pracy operacyjnej wobec duszpasterstwa akademickiego⁴⁴;

Ponadto w skład nieformalnej grupy specjalnej od 1980 roku wchodził:

- Tadeusz Chmielewski – Wydział IV,
- Andrzej Nowak – Wydział III,
- Marek Senderowicz – Wydział II,
- Marek Bielec – Wydział II,
- Jerzy Zemełka – Wydział II⁴⁵.

Z uzyskanych informacji wynika, że – na wniosek E. Perka – 11 wyselekcjonowanych członków grupy specjalnej Nieetatowego Batalionu Operacyjno-Interwencyjnego jako dodatkowe osobiste wyposażenie otrzymało pistolety maszynowe wzór P-63⁴⁶.

Osobami kierującymi i koordynującymi działania dezintegracyjne na terenie województwa katowickiego byli:

- Jerzy Birnbach – były Naczelnik Wydziału IV w latach 1977–1983,
- Kazimierz Goraj – Zastępca Naczelnika Wydziału IV oraz
- Edmund Perek – Zastępca Naczelnika Wydziału IV wielokrotnie nagradzany na wniosek Dyrektora Departamentu IV K. Straszewskiego i Z. Płatka przez Ministrów Spraw Wewnętrznych B. Stachurę i Cz. Kiszczaka za szczególne osiągnięcia w kierowaniu wydzieloną grupą funkcjonariuszy wykonującą na terenie województwa katowickiego działania o charakterze specjalnym. Decyzją gen. bron. Cz. Kiszczaka z 7 listopada 1983 roku przyznano E. Perkoowi docelowo stopień ppłk., mimo że taki stopień nie przysługiwał mu zgodnie z etatem na zajmowanym stanowisku⁴⁷.

Istnieją realne możliwości rozszerzenia informacji dotyczących działań „D” na terenie województwa katowickiego w latach 70-tych i 80-tych.

3. INNE WOJEWÓDZTWA

Według posiadanych informacji wydzielone komórki „D” funkcjonowały także w kilku innych województwach. Komórka „D”, funkcjonując w Wydziale IV KW MO w Lublinie, prawdopodobnie obejmowała swoim zasięgiem teren województw tarnobrzesckiego, chełmskiego i zamojskiego we współpracy z Wydziałami IV w tych województwach. Podobną rolę o charakterze koordynacyjnym i organizacyjnym dla województw legnickiego, wałbrzyskiego i jeleniogórskiego pełniła komórka „D” funkcjonująca w Wydziale IV KW MO we Wrocławiu. W roku 1977 stan etatowy tej komórki był nie mniejszy niż pięć stanowisk⁴⁸. Dla Katowic w roku 1974 do działań „D” przyznano 3 etaty, dla Lublina 2 etaty i dla Rzeszowa 2 etaty⁴⁹. Działania dezintegracyjne prowadzone były także w Częstochowie, gdzie tymi działaniami zajmowało się w roku 1980 2 pracowników. W niektórych województwach problematyką „D” zajmowały się inne sekcje Wydziału IV. Tak było w roku 1980 w Lesznie, Opolu, Ostrołęce, Płocku, Przemyślu i Wałbrzychu⁵⁰.

W chwili obecnej trwają intensywne badania mające na celu uzyskanie szczegółowych informacji o działaniach dezintegracyjnych w innych województwach.

IV. USTALONE FRAGMENTY DZIAŁALNOŚCI „D”

Wśród ustalonych metod działań dezintegracyjnych stosowano:

- anonimy szkalujące osoby ze środowiska kościelnego,
- podsycanie antagonizmów za pośrednictwem tajnych współpracowników,
- publikacje specjalnych pism kontrolowanych przez MSW („Ancora”),
- kolportaż ulotek, plakatów itp.,
- fałszowanie materiałów pamiątkarskich celem szkalowania osób w nich występujących.

Natomiast działania specjalne to:

- pobicia,
- uszkodzenia mienia,
- uprowadzenia,
- groźby bezprawne,
- odurzenia,
- napady na mieszkania,
- podpalenia.

W chwili obecnej brak na to dowodów, ale nie można wykluczyć, że w trakcie działań specjalnych miały miejsce przypadki zabójstw.

Jednym z pierwszych przykładów działalności dezintegrującej środowiska Kościoła były ingerencje w działalność zakonu oo. Oblatów. W 198[1] roku w związku ze zbliżającą się kapitułą prowincjonalną Zgromadzenia oo. Oblatów, na której miała być dokonana zmiana władz prowincjonalnych i domowych opracowano „Plan czynności operacyjnych...”⁵¹, który zakładał doprowadzenie do wyboru pożądanego przez władze państwowe Prowincjała. W tym celu sporządzono trzy listy-anonimy, które wysłano do: ks. Kardynała, aktualnego Prowincjała i Generała Zakonu. Podjęte działania doprowadziły do wyboru wytypowanego przez Służbę Bezpieczeństwa kandydata⁵².

W latach 70-tych Wydział I Departamentu IV MSW prowadził szeroko zakrojone tego rodzaju działania wobec ks. Kardynała S. Wyszyńskiego. Polegały one na celowym obniżeniu autorytetu Prymasa w społeczeństwie oraz wśród hierarchii Kościoła rzymskokatolickiego. Wykorzystywano w tym celu wszelkie konflikty na styku Prymas-Episkopat, Prymas-Biskupi, czy Prymas-Watykan. Próbowano także z uwagi na wiek Kardynała doprowadzić do „wal-

ki” o sukcesję prymasowską. Zaplanowano wydrukowanie w jednym z poczytnych tygodników („Polityka” lub „Perspektywy”) spreparowanego artykułu-wywiadu z byłym księdzem, w którym miał on zdyskredytować postawę Kardynała i Episkopatu w społeczeństwie. Projekt artykułu został zatwierdzony przez Konrada Straszewskiego⁵³.

Wydziały I i VI Departamentu IV oraz Wydział IV KW MO w Krakowie prowadził działania zmierzające do osłabienia pozycji ks. Kardynała Karola Wojtyły. Dyskredytowano go w oczach kleru za pośrednictwem tajnych współpracowników rozpowszechniając nieprawdziwą informację, że doktorat ks. Kardynał kupił przebywając przez pewien czas na Zachodzie.

Gdy K. Wojtyła został Papieżem, szukano dotarcia do kręgu jego przyjaciół i znajomych, co w przyszłości mogłoby doprowadzić do „wypracowania” sytuacji, która pozwoliłaby w jakiś sposób skompromitować Go w oczach społeczeństwa polskiego i całego świata⁵⁴.

W tym celu w Departamencie IV spreparowano „Pamiętniki” I. Kinaszewskiej – osoby od wielu lat blisko związanej z Papieżem⁵⁵. Jeszcze przed Konklawe w 1978 roku w mieszkaniu wieloletniego bliskiego znajomego K. Wojtyły, ks. A. Bardeckiego założono podstęp pokojowy krypt. „Tramp”, którego eksploatacja miała pozwolić na uzyskanie materiałów kompromitujących⁵⁶. W 1983 roku Wydział VI Departamentu IV w porozumieniu z wydziałem IV KW MO w Krakowie zaplanował dokonanie napadu rabunkowego na mieszkanie ks. A. Bardeckiego. W tym celu oddelegowany został do Krakowa G. Piotrowski, który miał przy współudziale pracowników KW MO w Krakowie dokonać napadu. Do działań wspólnie z G. Piotrowskim na terenie Krakowa zostali delegowani z Departamentu „T” dwaj pracownicy, których zadaniem miało być otwarcie drzwi mieszkania ks. Bardeckiego. Aktualnie ustalany jest zakres udziału pracowników Departamentu „T” w tym przedsięwzięciu.

W działaniach tych aktywny udział brali: Naczelnik Wydziału IV Zygmunt Majka, jego Zastępca Kazimierz Aleksanderek oraz Barbara Szydłowska i Barbara Borowiec. Zadaniem postawionym przed Barbarą Szydłowską w dniu 2 lutego 1983 roku było zajęcie rozmową przez okres 20 minut starszej kobiety, która mieszkała wspólnie z ks. Bardeckim i innymi księżmi. B. Szydłowska, wraz z B. Borowiec, poszła do mieszkania przy placu Sikorskiego 14 w Krakowie, gdzie – pod pozorem pomocy społecznej – zajmowała ją rozmową przez jakiś czas. Dała jej nawet paczkę żywnościową. Po upływie wyznaczonego czasu opuściły obie pracownice Służby Bezpieczeństwa mieszkanie ks. Bardeckiego. W godzinach popołudniowych B. Szydłowska została, wspólnie z B. Borowiec, zaproszona przez Grzegorza Piotrowskiego na kolację, suto zakrapianą alkoholem. Będący pod wpływem alkoholu G. Piotrowski jadąc z B. Borowiec rozbił samochód służbowy Departamentu IV MSW⁵⁷.

Z nieustalonych dotychczas powodów odstąpiono od realizacji planu napadu. W rozmowach przeprowadzonych z byłymi pracownikami pionu Służby Bezpieczeństwa Komendy Wojewódzkiej w Krakowie uzyskano informację, z treści której wynika, że przyczyną odstąpienia od planu była negatywna decyzja kierownictwa Służby Bezpieczeństwa tej Komendy, związana z wypadkiem Grzegorza Piotrowskiego⁵⁸.

Uzyskano także informację, iż nie miał to być napad lecz tylko tajne przeszukanie, celem którego było podrzucenie materiałów kompromitujących. Miała to być podobna prowokacja jak wobec ks. J. Popiełuszki na ulicy Chłodnej w Warszawie⁵⁹.

Innym obszarem, na którym prowadzono działania „D”, były pielgrzymki do Częstochowy. Oprócz pracowników Wydziałów IV z poszczególnych jednostek obsługujących swe „źródła informacji” działała wokół pielgrzymki także grupa realizująca zadania o zgoła innym charakterze. W tym celu organizowano grupę osób z Departamentu IV MSW oraz niektórych pracowników Wydziałów IV z terenu. W roku 1978 specjalnymi środkami odurzono kilku

pielgrzymów. Dezorganizowano transport między innymi poprzez przebijanie opon samochodów. Dokonywano kradzieży dowodów osobistych, zanieczyszczano im śpiwory, rozposzewczniano pornografię oraz zatruwano pojemniki z napojami⁶⁰.

W sierpniu 1982 roku na polecenie Dyrektora Departamentu MSW Zenona Płatka, kierujący działaniami specjalnymi Janusz Dróżdź zorganizował przestępczą grupę dokonującą w Częstochowie pobić i zniszczeń. W skład tej grupy weszli: Ryszard Skokowski i Bohdan Kuliński z Wydziału VI Departamentu IV oraz nieustaleni pracownicy Wydziałów IV Komend Wojewódzkich. Po zakończeniu realizacji zadań specjalnych z grupą Janusza Dróżdża spotkał się Z. Płatek, który dziękował za dobrze wykonane zlecenia⁶¹.

Na terenie Lublina w okresie stanu wojennego wydawano kwartalnik opozycyjny o nazwie „Spotkania”. Jednym z jego założycieli i redaktorów był Janusz Krupski, doktorant KUL-u. W dniu 21 stycznia 1983 roku – po wyjściu z Księgarni ORPAN-u, na schodach przed Pałacem Kultury i Nauki, około godziny 16 – Janusz Krupski został zatrzymany przez 3 mężczyzn, wśród których jednego rozpoznał jako znanego mu z Lublina pracownika Służby Bezpieczeństwa. Następnie samochodem marki Fiat 125p został wywieziony poza Warszawę do Puszczy Kampinoskiej, w pobliże miejscowości Truskaw, gdzie kazano mu się rozebrać i położyć na ziemię. Leżącego Janusza Krupskiego i jego odzież oblano płynem żrąco-cuchnącym i pozostawiono w lesie. W wyniku oblania J. Krupski doznał oparzeń I i II stopnia⁶².

Z ramienia Departamentu IV MSW rozpracowywaniem pisma i osoby J. Krupskiego zajmował się Wydział VI, a konkretnie G. Piotrowski i B. Kuliński. Aktywnie z nimi współpracowała Hanna Borucka, która stwierdziła, że porwaniem kierował B. Kuliński, a bezpośrednimi wykonawcami byli Grzegorz Piotrowski, Waldemar Pełka oraz Ryszard Skokowski. Po powrocie do Departamentu G. Piotrowski osobiście złożył relację Dyrektorowi Z. Płatkowi⁶³.

W ramach realizacji działań „D” pracownicy pionu IV Służby bezpieczeństwa – tak w centrali, jak i w terenie – zajmowali się pisaniem listów, których treść miała modyfikować zachowania i poglądy kleru oraz wiernych. Listy takie były wysyłane przez pracowników Wydziału IV KW MO w Krakowie, m.in. do ks. Palusińskiego⁶⁴. Wykorzystując przyjazdy do Polski dostojników kościelnych z Watykanu, pisano listy do Kurii Metropolitalnej i Episkopatu⁶⁵.

Na polecenie kierownictwa Departamentu IV MSW niektórzy pracownicy Wydziału VI napisali około 20 listów solidaryzujących się z treścią artykułu pt. „Czerwona Rzodkiewka”, szkalujących ks. Jankowskiego z Gdańska i jego rodzinę. Artykuł ten został napisany z inspiracji KC PZPR i ukazał się w połowie 1983 roku w „Głosie Wybrzeża”. Następnie został przedrukowany przez inne wydawnictwa prasowe m.in. przez „Express Wieczorny”⁶⁶.

Dążąc do pobudzenia i podtrzymania ruchu kontestatorskiego w tonie Kościoła rzymskokatolickiego rozszerzono na cały kraj zasięg pisma pt. „Ancora”, związanego z istnieniem „polskiego centrum odnowy soborowej”. Pismo to miało przyczynić się do tworzenia kontestatorskich grup terenowych i wytwarzania fermentu w Kościele rzymskokatolickim. Istotną rolę miały tu odegrać: specyficznie dobrana tematyka artykułów, a także funkcjonowanie pisma pod całkowitą kontrolą Ministerstwa Spraw Wewnętrznych⁶⁷.

Grupa specjalna, utworzona na bazie Wydziału IV KW MO w Katowicach, przeprowadziła wiele działań specjalnych skierowanych przeciwko klerowi oraz wiernym.

Pod koniec lat 70-tych Edmund Perek zorganizował i przeprowadził działania na terenie dzielnicy Mikołów-Kamionka, gdzie została postawiona bez zgody władz lokalnych kaplica w postaci metalowej wiaty. W nocy przybyła na miejsce ekipa wraz ze sprzętem, która odcięła od podłoża wiatę i załadowała na samochód. Została wywieziona na teren posesji prywat-

nej E. Perka w Katowicach Podlesiu, gdzie została pocięta, a uzyskane elementy wykorzystano do budowy ogrodzenia⁶⁸.

W 1982 roku w Dąbrowie Górniczej zostały zakłócone uroczystości kościelne z okazji Bożego Ciała, jak i odpustu. Grupa specjalna doprowadziła do częściowego rozbicia procesji⁶⁹.

Dnia 21 czerwca 1983 roku w pobliżu stacji PKP w Zdieszowicach – pod zarzutem posiadania flagi „Solidarności” – zatrzymano Ludwika Obruśnika i Henryka Witeczka, wracających ze spotkania z Papieżem, odbytego na Górze św. Anny, których wciągnięto do samochodu służbowego marki Nysa, zakuto w kajdanki i dotkliwie pobito. Następnie – po zabraniu kluczyków od samochodu, którym przyjechał L. Obruśnik – obu zatrzymanych wywieziono w kierunku Katowic. Po przejechaniu około 25 kilometrów wysadzono w lesie pobitego H. Witeczka, a kilka kilometrów dalej – także w lesie – L. Obruśnika⁷⁰.

Dnia 3 maja 1984 roku po mszy w kościele pod wezwaniem św. Piotra i Pawła w Gliwicach sprowokowano awanturę z wiernymi modlącymi się przed gmachem kościoła. Podczas zamieszania pobito kilka osób. Jednej z osób złamano rękę⁷¹.

W czerwcu 1983 roku w okolicy stacji PKP w Zawierciu zatrzymano, wracającego z Jasnej Góry po spotkaniu z Papieżem, Jerzego Grzebielucha – działacza „Solidarności”, utrzymującego bliskie kontakty z między innymi ks. biskupem H. Bednorzem, ks. A. Chojnackim. Po zakuciu w kajdanki przewieziono go samochodem służbowym marki Fiat 125p do lasu, gdzie – grożąc mu pistoletem – zażądano zaprzestania działalności opozycyjnej. Z uwagi na pojawienie się w pobliżu samochodu nieprzewidzianych osób – małżeństwa z dziećmi – odstąpiono od dalszych „rozmów”. Następnie J. Grzebieluch został przewieziony do K R MO w Zawierciu celem przesłuchania⁷².

Uniemożliwiono założenie przy KWK „Wujek” w Katowicach tablicy pamiątkowej z brązu – wykonanej w Gdańsku – poświęconej poległym górnikom. „Przejętą” tablicę przechowywał w swoim pokoju służbowym E. Perek⁷³.

Wielokrotnie rozbijano w latach 1982–1987 manifestacje odbywające się po uroczystościach kościelnych w kościele przy ulicy Pięknej w Katowicach, organizowane z okazji rocznicy 16 grudnia 1981 r. [74].

Często rozrzucano ulotki drukowane w Ostrawie w Czechosłowacji, malowano napisy, rozklejano plakaty, wysyłano anonimy itp. na terenie województwa katowickiego⁷⁵.

Działania specjalne prowadzono także wobec ks. J. Freja, proboszcza parafii pod wezwaniem św. Kamila w Zabrze przy ulicy Dobiela 10. W tym celu opracowano plan, którego jeden z punktów przewidywał „prowadzenie stosownych działań specjalnych w stosunku do ks. J. Freja według odrębnego planu”. Odpowiedzialnymi za realizację tego punktu planu byli T. Chmielewski, J. Bojkowski i St. Skręt. W wyniku realizacji działań wobec J. Freja „doprowadzono do izolacji figuranta od pozostałych parafii w dekanacie zabrzańskim, skłócenia z pozostałymi ojcami, braćmi zakonnymi, a także parafianami”. Ponadto „doprowadzono do pozbawienia figuranta sprawowanej uprzednio funkcji proboszcza i ograniczono jego działalność w prowadzeniu Domu Starców Caritasu”⁷⁶.

V. ZADANIA KOMÓREK „D”

Zniszczenie większości materiałów operacyjnych dotyczących działalności całego pionu IV byłej Służby Bezpieczeństwa nie pozwala na jednoznaczne udokumentowanie zadań, które były nałożone na komórki „D” w centrali i w terenie. W czasie dotychczasowych badań

odnaleziono tylko pojedyncze dokumenty, które w niewielkim zakresie precyzują zadania planowane, jak też takie które zostały zrealizowane. Celem pogłębienia wiadomości oraz ustalenia czym zajmowały się komórki „D” tego pionu przeprowadzono wiele rozmów, a także przesłuchano wielu świadków w ramach toczących się postępowań przygotowawczych. Tak zebrane materiały pozwoliły na wstępne opracowanie zakresu zadań postawionych przed komórkami „D” oraz ustalenie, jakie zadania zostały wykonane. Zadania specjalne realizowane przez Wydział VI Departamentu IV i jego odpowiedniki w terenie można podzielić w zależności od czasu, w którym były planowane i wykonywane. W pierwszym okresie do 1980 roku były to zadania dezintegracyjne i dezinformacyjne, mające na celu osłabienie Kościoła od wewnątrz. Oprócz tak prowadzonych działań, realizowano także zadania o charakterze przestępczym, których liczba wzrastała od początku lat 80-tych, osiągając apogeum w październiku 1984 roku. Po tej dacie nastąpiło wyhamowanie działań „D”, a wszelkie plany tego typu przedsięwzięć zostały zniszczone.

Na podstawie przedstawionych wcześniej przykładów oraz odnalezionych dokumentów można ująć następująco zadania realizowane przez komórki „D” pionu IV byłej Służby Bezpieczeństwa:

- pogłębianie tendencji odśrodkowych wśród duchowieństwa;
- osłabienie autorytetu czołowych przedstawicieli hierarchii;
- inspirowanie księży i wiernych do pisania listów o treści pożądaney przez władze;
- wysyłanie listów anonimowych, autoryzowanych oraz wykorzystanie spreparowanych informacji do osiągnięcia założonych celów;
- rozpowszechnianie wśród kleru i aktywu działaczy świeckich wiadomości spreparowanych celem wywołania fali krytyki pracy Episkopatu;
- powodowanie zamieszczania w wydawnictwach zagranicznych pozytywnych informacji o sytuacji i działalności Kościoła w Polsce;
- wykorzystywanie osób występujących ze stanu kapłańskiego i WSD do kompromitowania stosunków panujących w Kościele;
- opracowywanie pism i rysunków szkalujących księży i inne osoby z nimi związane;
- inspirowanie i pogłębianie różnic oraz konfliktów między zakonami;
- wykorzystywanie wizyt oficjeli kościelnych do przekazywania spreparowanych informacji o sytuacji Kościoła w Polsce;
- tworzenie grup kontestacyjnych kontrolowanych przez pion IV;
- tworzenie grup przestępczych, działających w czasie trwania pielgrzymek, dokonujących pobić, zniszczeń, odurzeń środkami narkotycznymi.

VI. KONTAKTY DEPARTAMENTU IV MSW ZE SŁUŻBAMI SPECJALNYMI INNYCH KRAJÓW

1. Wyjazdy pracowników Departamentu IV MSW na teren Związku Radzieckiego:

- 24 listopada do 5 grudnia 1971 [roku] kierownik grupy Wydziału IV KW MO w Krakowie J. Chojnacki wyjechał do Wilna, wraz z TW ps. „Michał”, na zaproszenie sióstr benedyktynek z Wilna;
- 27 listopada do 1 grudnia 1972 [roku] wyjechali do Moskwy Z. Goroński – Dyrektor Departamentu IV MSW, E. Jankiewicz – Zastępca Naczelnika Wydziału II oraz Cz. Wiejak – Naczelnik Wydziału I;
- 25–30 stycznia 1973 [roku] Cz. Wiejak wyjechał, wraz z TW ps. „Kwiatkowski”, do Lwowa i Kijowa;

- 1–7 stycznia 1974 [roku] Tadeusz Grunwald, starszy inspektor Samodzielnej Grupy „D” wyjechał do Wilna z zadaniem obsługi TW ps. „Przemysław”;
- 22–25 czerwca 1975 [roku] przebywali w Kijowie K. Straszewski, W. Fenicki i R. Budrewicz jako tłumacz;
- 18–22 listopada 1975 [roku] K. Straszewski, W. Fenicki, Cz. Wiejak i R. Budrewicz jako tłumacz wyjechali do Moskwy celem podpisania Planu wspólnych przedsięwzięć operacyjnych Zarządu V KGB i Departamentu IV MSW w zakresie zwalczania dywersyjnej działalności Kościoła rzymskokatolickiego oraz rozpracowania Watykanu;
- 7–10 kwietnia 1976 [roku] do Moskwy wyjechał L. Stasikowski na zaproszenie Zarządu V KGB celem wymiany informacji na temat organizacji „Świadkowie Jehowy” oraz ustalenia wspólnych przedsięwzięć operacyjnych;
- 6–18 czerwca 1976 [roku] na terenie Ukrainy przebywał M. Śliwa, pracownik Wydziału IV KW MO w Przemyślu obsługując TW ps. „Rej”, który po powrocie z Rzymu udał się na teren ZSRR w celu wykonania zadań wcześniej uzgodnionych z przedstawicielem Zarządu V KGB;
- 17–20 września 1976 [roku] do Lwowa wyjechał kierownik sekcji Wydziału I KW MO w Lublinie K. Jodłowski, który w ramach kombinacji operacyjnej realizowanej wspólnie z Zarządem V KGB obsługiwał TW ps. „Bartoszek”;
- 1–4 czerwca 1977 [roku] do Wilna wyjechali Cz. Wiejak, Zastępca Dyrektora Departamentu IV MSW, A. Barszczewski z Wydziału II Departamentu III MSW, F. Łucewicz z Wydziału II Departamentu III MSW, celem omówienia wspólnych przedsięwzięć na odcinku przechwytywania kanałów łączności zagranicznych ośrodków litewskich nacjonalistów emigracyjnych i reakcji katolickiej, a także omówienia dodatkowych przedsięwzięć na odcinku zwalczania działalności prowadzonej przez reakcyjną część kleru katolickiego;
- 21 marca 1978 [roku] gen. K. Straszewski zwrócił się pisemnie do Dyrektora Departamentu Kadr B. Jedynaka o wydanie Z. Płatkowi paszportu służbowego celem możliwości wykonywania zadań operacyjnych w czasie przebywania w pasie granicznym ZSRR;
- 1–3 czerwca 1978 [roku] do Lwowa wyjechał Zastępca Naczelnika KW MO w Lublinie E. Hawryło;
- 3–10 września 1978 [roku] w Tarnopolu, Lwowie i Kijowie przebywał – wykonując zadania operacyjne – inspektor Wydziału IV E. Kotowski;
- 6–16 października 1978 [roku] w Wilnie wykonując zadania operacyjne przebywał S. Turlej, inspektor Wydziału V;
- 29–30 października 1979 [roku] w Moskwie na rozmowach przebywał z Zarządem V KGB ZSRR^o;
- 5–14 kwietnia 1980 [roku] w ZSRR przebywali K. Straszewski i H. Mrowiński;
- 9–15 maja 1982 [roku] w Moskwie przebywali A. Pietruszka i W. Ciupiński celem realizacji zadań służbowych i omówienia współpracy Departamentu IV MSW oraz Zarządu V KGB w roku 1982;
- 13–18 czerwca 1982 [roku] Z. Płatek – Dyrektor Departamentu IV MSW, J. Wójcik – Naczelnik Wydziału III, L. Iskra – Naczelnik Wydziału IV i R. Budrewicz – tłumacz prowadzili rozmowy wynikające z planu współpracy Departamentu z Zarządem V KGB;
- 12–17 kwietnia 1983 [roku] w Moskwie, jako przedstawiciel jednego z krajów socjalistycznych, przebywał St. Nozderko. Konferencja miała na celu opracowanie wspólnego stanowiska i koordynacji działań w trakcie przygotowywania i przeprowadzania Zgromadzenia Światowej Rady Kościołów w Vancouver;

- 6–8 maja 1983 [roku] Z. Płatek i G. Piotrowski, Naczelnik Wydziału I – zgodnie z planem spotkań służbowych zatwierdzonych przez kierownictwo KGB – mieli wyjechać do Wilna celem omówienia, wspólnie przedsięwziętych, środków kładących kres przenikaniu Watykanu na wschód. Na spotkaniu mieli być obecni przedstawiciele Wydziałów V KGB Białorusi, Ukrainy, Litwy i Łotwy;
- 26 maja 1983 [roku] – zgodnie z pismem Z. Płatka do Szefa Zarządu Zwiadu WOP Emunda Warda o umożliwienie przekroczenia granicy PRL–ZSRR w Ogrodnikach, strażnica Sejny, na teren ZSRR mieli udać się N. Siemaszko – rezydent KGB przy Departamencie IV MSW, Z. Płatek – Dyrektor Departamentu i G. Piortowski – Naczelnik Wydziału I;
- 24–27 kwietnia 1984 [roku] w Moskwie – w ramach spotkania przedstawicieli krajów socjalistycznych – przebywali A. Pietruszka, Zastępca Dyrektora Departamentu IV i Zb. Twerd, Zastępca Dyrektora Departamentu I MSW, R. Budrewicz, tłumacz. Tematem spotkania było zwalczanie dywersyjnej działalności Watykanu;
- 15–19 czerwca 1986 [roku] w Moskwie przebywał L. Stasikowski;
- 13–17 kwietnia 1987 [roku], celem omówienia przebiegu realizacji planów współpracy Zarządu V KGB ZSRR oraz Departamentów III i IV MSW, w Moskwie przebywał E. Mirowski, Zastępca Dyrektora Departamentu IV MSW;
- 21–25 listopada 1987 [roku] na spotkaniu przedstawicieli Polski i Czechosłowacji z Zarządem V KGB ZSRR przed obchodami Tysiąclecia Chrztu Rusi przebywał w Moskwie L. Stasikowski.

2. Wizyty przedstawicieli KGB w Departamencie IV MSW:

- 2–7 grudnia 1974 [roku] przebywała w Polsce delegacja KGB;
- 1 grudnia 1975 [roku] na 10 dni przyjechał Iwan Konstantynowicz Czernoiwanow, który przy pomocy i współudziale Wydziału V Departamentu IV MSW realizował zadania operacyjne;
- 30–31 marca 1976 [roku] w Krośnie przebywała delegacja KGB;
- 11–14 kwietnia 1989 [roku] w Departamencie przebywała delegacja KGB.

3. Wyjazdy i przyjazdy do innych krajów:

- 16–18 maja 1978 [roku] K. Starszewski, E. Jankiewicz, W. Kołodziejcki przebywali w Czechosłowacji w celu uzgodnienia przedsięwzięć operacyjnych w sprawach kryptonim „Kanał”, „Droga” oraz oceny stopnia realizacji – podpisanego w 1974 roku – porozumienia między Departamentem IV MSW a Departamentem X CSRS;
- 10–14 września 1980 [roku] w rozmowach z przybyłą do Polski delegacją CSRS uczestniczyli Z. Jabłoński – Zastępca Dyrektora Departamentu IV, W. Ciupiński – Zastępca Naczelnika Wydziału II, S. Nozderko – Zastępca Naczelnika Wydziału III, T. Grunwald – Naczelnik Wydziału VI oraz G. Piotrowski – Zastępca Naczelnika Wydziału IV KW MO w Łodzi, jako przedstawiciel Wydziału I Departamentu IV MSW;
- [od] 29 listopada do 2 grudnia 1976 [roku] delegacja Departamentu X CSRS zamieszkiwała w wili „Chylia”;
- 10–14 października 1984 [roku] przebywał w Polsce przedstawiciel Służby Bezpieczeństwa CSRS gen. major Stark;
- 16–20 listopada 1982 [roku] W. Ciupiński – Naczelnik Wydziału II przebywał w Berlinie celem realizacji zadań służbowych;
- 16 października 1984 [roku] przebywał w Polsce przedstawiciel Służby Bezpieczeństwa NRD gen. major Paul Knienberg;

- 14–17 lipca 1975 [roku] na Węgrzech przebywali K. Straszewski, Cz. Wiejak i W. Ciupiński celem podpisania planów współpracy między Departamentem MSW PRL a Zarządem III MSW WRL;
- ^b22–22^b kwietnia 1978 [roku] na Węgrzech celem omówienia spraw operacyjnych z Oddziałem III Zarządu III MSW WRL przebywał Z. Płatek;
- 9–11 października 1975 [roku] do Rzymu – jako pracownicy „Orbisu” – wyjechało 11 osób celem realizacji zadań operacyjnych;
- 17–20 czerwca 1978 [roku] do Jugosławii udali się J. Ostapiński i J. Chojnacki celem wykonania zadań służbowych;
- 21–24 października 1978 [roku] z grupą pielgrzymów na uroczystościach intronizacyjnych nowego Papieża w Rzymie przebywali A. Pietruszka, Z. Chmielewski i J. Zacherowski;
- po 3 kwietnia 1979 [roku] na 6 dni do Wiednia – celem obsługi TW ps. „Tom” w ramach sprawy „Triangolo” – wyjechał Z. Płatek⁷⁷.

W ramach ułatwienia kontaktów ze Służbami Bezpieczeństwa krajów ościennych w dniu 14 marca 1972 roku zawarto porozumienie między Zarządem Zwiadu WOP i Departamentem IV MSW, dotyczące zakresu i form współdziałania i koordynacji pracy operacyjnej. Porozumienie to przewidywało między innymi otwieranie granicy, organizację kurtuazyjnych odpraw granicznych oraz ograniczanie kontroli celnych w wypadkach operacyjnie uzasadnionych. Osobami upoważnionymi do występowania ze zleceniami w tym zakresie do Zarządu Zwiadu WOP byli Dyrektor Departamentu IV MSW oraz I Zastępca Komendanta Wojewódzkiego MO do spraw Służby Bezpieczeństwa⁷⁸.

Potwierdzeniem ułatwień w kontaktach pomiędzy Służbami Bezpieczeństwa PRL i CSRS jest działalność szefa grupy specjalnej w Katowicach E. Perka, który z bezpośrednią pomocą J. Gruby, Komendanta Wojewódzkiego nawiązał i utrzymywał stały kontakt z nieustalonymi osobami z Czechosłowacji, skąd przywożono materiały wybuchowe, nietypową amunicję, ulotki drukowane w Ostrawie, baterie, „doterie” do radiostacji oraz inne materiały. Do bezpośrednich kontaktów z Czechosłowakami upoważnieni byli zaufani pracownicy grupy specjalnej E. Perka: Jerzy Bojkowski, Tadeusz Chmielewski i Jerzy Przybylik, którzy posiadali stałe przepustki samochodowe, pozwalające na przekroczenie granicy bez kontroli⁷⁹.

VII. ZAKOŃCZENIE

Zebrałe materiały – mimo ich fragmentaryczności – stwarzają uzasadnione podejrzenie (art. 255 kpk), że działania funkcjonariuszy wchodzących w skład Grupy „D”, a później Wydziału VI Departamentu IV oraz osób organizujących tę działalność wyczerpują znamiona przestępstw zawartych w artykułach: art. 276 §1 i 3, art. 210 §1 i 2, art. 246 §1, art. 165 i inne w związku z art. 10 §1 i 2 k.k. oraz art. 58 kk.

INFORMACJĘ opracowano na wniosek PRZEWODNICZĄCEGO SEJMOWEJ KOMISJI NADZWYCZAJNEJ ds. BADANIA DZIAŁALNOŚCI MSW.

Oryginał dokumentu znajdował się w MSW. Publikowany dokument jest kopią opatrzoną pieczęcią: za zgodność z oryginałem. Kopia pochodzi z akt śledztwa w sprawie przeciwko Zbigniewowi P., prowadzonego przez krakowską OKBZpNP, sygnatura S40/02/Zk.

Od Redakcji pochodzą poprawki interpunkcyjne, korekta błędów kancelaryjnych i uzupełnienia w nawiasach kwadratowych.

¹ Notatka z rozmowy z emerytowanym Naczelnikiem Wydziału VIII Departamentu IV MSW płk. R. Potockim.

² Teczka personalna K. Straszewskiego.

³ Notatka z rozmowy z R. Potockim.

⁴ Materiały archiwalne nr 55/81 „analizy kadrowe, tabele, wnioski i projekty etatowe w pionie IV na lata 1971–80”.

⁵ Op.cit.

⁶ Op.cit.

⁷ Zeznania świadków W. Pełki, B. Karlickiego – materiały w Departamencie Prokuratury Ministerstwa Sprawiedliwości.

⁸ Wykaz rejestracji spraw operacyjnych byłego Departamentu IV za lata 1977–85 (materiały tajne spec. znaczenia).

⁹ Materiały archiwalne nr 53/81 t. 2; Plan pracy Departamentu IV MSW na lata 1974–75 – Plan pracy Samodzielnej Grupy „D” (materiały tajne spec. znaczenia).

¹⁰ Zeznania świadków B. Karlickiego i W. Pełki...

¹¹ Materiały archiwalne nr 53/81, t. 1 Plany pracy...

¹² Zeznania świadków B. Karlickiego, Zb. Miścioraka, J. Grzybowskiego – materiały w Departamencie Prokuratury Ministerstwa Sprawiedliwości.

¹³ Zeznania świadka J. Grzybowskiego – materiały...

¹⁴ Zeznanie świadka Hanny Boruckiej – materiały w Departamencie Prokuratury Ministerstwa Sprawiedliwości.

¹⁵ Notatka z rozmowy z R. Potockim.

¹⁶ Zeznanie świadka J. Grzybowskiego...

¹⁷ Zeznanie świadka H. Boruckiej...

¹⁸ Op.cit.

¹⁹ Op.cit.

²⁰ Op.cit.

²¹ Teczka personalna Ryszarda Skokowskiego.

²² Zeznania świadka R. Skokowskiego – materiały w Departamencie Prokuratury Ministerstwa Sprawiedliwości.

²³ Zeznania świadka H. Boruckiej – materiały...

²⁴ Zeznania świadka J. Grzybowskiego – materiały...

²⁵ Notatka z rozmowy z Barbarą Szydłowską, Girusem i Mastrykowskim.

²⁶ Op.cit.

²⁷ Notatka z rozmowy z T. Sułkowskim i A. Jabłońskim, byłymi pracownikami Wydziału IV KW MO w Krakowie.

²⁸ Op.cit.

²⁹ Notatka z rozmowy z Ryszardem Mądro, byłym pracownikiem Wydziału IV KW MO w Krakowie.

³⁰ Teczka personalna Edmunda Perka.

³¹ Protokół zdawczo-odbiorczy Wydziału IV KW MO w Katowicach z 1983 roku.

³² Notatka ppłk. W. Zabiegały (materiał tajny spec. znaczenia).

³³ Op.cit.

³⁴ Teczka personalna Jerzego Bojkowskiego.

³⁵ Teczka personalna Ryszarda Suchojada.

³⁶ Teczka personalna Adama Cichopka.

³⁷ Teczka personalna Stanisława Skręta.

³⁸ Notatka ppłk. W. Zabiegały.

³⁹ Teczka personalna Jędrzeja Przybylika.

⁴⁰ Teczka personalna Leszka Hyli.

⁴¹ Teczka personalna Edwarda Zegarowicza.

- ⁴² Teczka personalna Marka Leśniaka i Notatka pptk. W. Zabiegały.
- ⁴³ Teczka personalna Leszka Siekańskiego.
- ⁴⁴ Teczka personalna Jerzego Paliwody.
- ⁴⁵ Notatka pptk. W. Zabiegały...
- ⁴⁶ Protokół przesłuchania świadka E. Perka z dnia 18 lipca 1985 roku – materiały w teczce personalnej J. Bojkowskiego.
- ⁴⁷ Teczka personalna E. Perka.
- ⁴⁸ [Materiały archiwalne nr 55/81 „analizy kadrowe, tabele, wnioski i projekty etatowe w pionie IV na lata 1971–80”].
- ⁴⁹ Op.cit.
- ⁵⁰ Op.cit.
- ⁵¹ Materiały archiwalne nr 3/81, tom 1 – Sprawa obiektowa kontrolna krypt. „OMI”, nr rej. 31714, część II, tom 1 – materiały tajne spec. znaczenia.
- ⁵² Op.cit.
- ⁵³ Materiały archiwalne nr 83/80, teczka nr 7, Materiały dezintegracji do sprawy krypt. „Prorok”, nr rej. 32807 – materiały tajne spec. znaczenia.
- ⁵⁴ Notatka z rozmowy z Mastrzykowskim i Gierusem, byłymi pracownikami Wydziału „T” KW MO w Krakowie.
- ⁵⁵ Notatka z rozmowy z Ludwikiem Gładychem, byłym pracownikiem Departamentu IV MSW.
- ⁵⁶ Notatka z rozmowy z Gierusem.
- ⁵⁷ Notatka z rozmowy z Barbarą Szydłowską, byłą pracownicą Wydziału IV KW MO w Krakowie oraz materiały w Departamencie Prokuratury Ministerstwa Sprawiedliwości.
- ⁵⁸ Notatka z rozmowy z B. Szydłowską.
- ⁵⁹ Op.cit.
- ⁶⁰ Materiały archiwalne nr 52/81, tom 2 – Informacje dzienne problemowe za okres maj-sierpień 1978 roku, k. 380–385 – materiał tajny spec. znaczenia.
- ⁶¹ Zeznania świadka H. Boruckiej...
- ⁶² Miesięcznik „Kontakt” nr 5/13/ z 1983 roku, s. 18.
- ⁶³ Zeznanie świadka H. Boruckiej...
- ⁶⁴ Notatka z rozmowy z T. Sułkowskim...
- ⁶⁵ Notatka z rozmowy z Markiem Januszem, byłym pracownikiem Wydziału I KW MO w Krakowie.
- ⁶⁶ Zeznanie świadka J. Grzybowskiego...
- ⁶⁷ Materiały archiwalne nr 53/81, tom 2, Plan pracy Samodzielnej Grupy „D”.
- ⁶⁸ Notatka z rozmowy z R. Potockim.
- ⁶⁹ Notatka z rozmowy z T. Jagniętkowskim.
- ⁷⁰ Kwestionariusz ewidencyjny nr ewidencyjny KA 53555 założony na Ludwika Obruśnika.
- ⁷¹ Sprawa operacyjnego sprawdzenia krypt. „Niemiec”, nr ewidencyjny 5533 prowadzona wobec księdza Jana Freja.
- ⁷² Notatka z rozmowy z Jerzym Grzebieluchem...
- ⁷³ Notatka pptk. W. Zabiegały.
- ⁷⁴ Op.cit.
- ⁷⁵ Op.cit.
- ⁷⁶ Sprawa operacyjnego sprawdzenia krypt. „Niemiec”, nr ewid. 55333, prowadzona wobec ks. Jana Freja.
- ⁷⁷ Materiały archiwalne „Spis 221, poz. 15 – Wyjazdy i przyjazdy za lata 1971–1989 Departamentu IV”.
- ⁷⁸ Materiały archiwalne nr 53/81, tom 1.
- ⁷⁹ Notatka pptk. W. Zabiegały.

^a Tak w tekście.

^b Tak w tekście.

^c Tak w tekście.